

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Historie klášterní knihovny Teplá – knihovníci
klášterní knihovny**

Kamila Skřivanová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Historie klášterní knihovny Teplá – knihovníci
klášterní knihovny**

Kamila Skřivanová

Vedoucí práce:

PhDr. Dagmar Svatková

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce, paní doktorce Svatkové za trpělivost, shovívavost a odborné vedení. Dále Mgr. Lucii Toman, archivářce a knihovnici klášterní knihovny v Teplé za cenné rady a dobrou spolupráci. Poděkování si zaslouží i má rodina za podporu a porozumění.

Obsah

ÚVOD	6
1. PREMONSTRÁTI	8
2. HISTORIE KLÁŠTERA TEPLÁ	10
2.1 Blahoslavený Hroznata	10
2.2 Obecný přehled dějin kláštera	12
3. HISTORIE KLÁŠTERNÍ KNIHOVNY	21
3.1 Interiér knihovny	25
3.2 Akvizice	27
3.3 Složení knihovního fondu	31
3.4 Klášterní knihovna v současnosti	38
4. OSOBNOSTI	39
4.1 Zikmund Hausmann	41
4.2 Filip Matouš Klimeš	42
4.3 Gilbert Johann Helmer	45
4.4 Václav Jaroslav Vacek	47
4.5 Milo Richard Nentwich	51
4.6 Dr. Bruno Walter Dolch	52
4.7 PhDr. Emma Urbánková	54
4.8 Heřman Josef Tyl	55
4.9 Mgr. Jana Chaloupková	59
4.10 PhDr. Milan Hlinomaz, Ph.D.	61
4.11 Mgr. Lucie Toman	62
ZÁVĚR	64
RESÜMEE	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
PŘÍLOHY	70
Příloha A Slovníček pojmů	70
Příloha B Seznam použitých zkratk	74
Příloha C Fotogalerie	75

ÚVOD

Tato bakalářská práce se nazývá: Historie klášterní knihovny Teplá – knihovníci klášterní knihovny. Podnětem k výběru právě tohoto tématu a této knihovny byla má návštěva v klášteře Teplá v roce 2004. Při rozhodování o výběru tématu bakalářské práce pro mne byl rozhodující první kontakt se zaměstnanci kláštera. Jednání ze strany zaměstnanců kláštera bylo profesionální a vstřícné.

Kláster Teplá je postaven v drsné, ale krásné krajině Karlovarského kraje v bývalém okrese Cheb. Architektonicky je klášter zajímavou stavbou, protože je zde zastoupeno několik stavebních slohů. Klášterní knihovna patří k nejzachovalejším a nejimpozantnějším prostorám kláštera. Klášter Teplá se stal již v minulosti předmětem mnoha studentských prací, věnujících se architektuře, uměleckým sbírkám kláštera, teologii apod. O osobnostech spojených s klášterní knihovnou pojednává dizertační práce Jany Chaloupkové z roku 1970. Proto se domnívám, že má práce může přinést novější poznatky týkající se tohoto tématu a také jiný úhel pohledu na danou problematiku, s ohledem na dobu vzniku obou prací.

Cílem této práce je nastínit v chronologickém sledu historický vývoj knihovny od prvních zmínek o její existenci až po současnost, se zaměřením na osobnosti, které se významně podíleli na vzniku, rozvoji a zachování knihovny, na její obnově a propagaci. V kapitole následující po úvodu této práce jsou stručně uvedeny informace o premonstrátském řádu, tzn. jeho zakladateli, struktuře a charakteru. Dále je stručně nastíněna historie kláštera. První část kapitoly o historii kláštera v Teplé pojednává o zakladateli kláštera blahoslaveném Hroznatovi z Ovence, jehož život byl sepsán jako legenda krátce po jeho smrti. Tato legenda je pouze zmíněna, základní informace vychází ze zkoumání současných badatelů a historiků. Druhá část kapitoly o historii kláštera přiblíží nejvýznamnější události v dějinách tohoto místa, které ovlivnily jeho další vývoj. Historie kláštera je dobře zmapována díky dochovaným písemným památkám i díky bádání současných badatelů z různých oborů. Nejvýraznější osobností věnující se historii kláštera a jeho knihovně je podle mého názoru PhDr. Milan Hlinomaz Ph.D., který je autorem několika monografií a mnoha sborníkových a časopiseckých studií.

Jádrem práce je kapitola věnovaná historii klášterní knihovny. V první části této kapitoly je popsán interiér knihovny. Knihovně a muzeu slouží v klášterním komplexu samostatná budova, vystavěná za tímto účelem. Jednou z hlavních funkcí, kterou každá knihovna plní je získávání dokumentů tzv. akvizice. Akvizicím je tedy věnována druhá část kapitoly o historii klášterní knihovny. Charakter a rozsah akvizic rozhoduje o složení knihovního fondu. Knihovnímu fondu je proto věnována třetí část kapitoly o historii klášterní knihovny. Ve čtvrté části této kapitoly je popsána současná situace v tepelské klášterní knihovně.

Historie klášterní knihovny je spjata s lidmi, kteří knihovnu spravovali, pečovali o knižní sbírky a měli zájem na zachování tohoto kulturního dědictví. V závěrečné kapitole této práce nazvané Osobnosti jsou podrobněji představeni mnou vybraní lidé, kteří se významně podíleli na fungování, obnově a propagaci tepelské klášterní knihovny. Informace o těchto osobnostech se týkají zejména jejich profesního života. V jednotlivých profilech jsou na úvod uvedeny některé informace ze soukromého života osobností a dále pak zejména informace o tom, čím konkrétně se daná osobnost zasloužila o knihovnu, jak přispěla k jejímu fungování a rozvoji.

Při psaní této práce byla nejprve zanalyzována dostupná literatura, následně zkomparovány získané informace a vytvořen kompilát. Dále byla použita deskriptivní metoda např. při popisu interiéru knihovny a metoda interpretace (např. v kapitole o historii kláštera). V závěru práce jsou zhodnoceny zjištěné skutečnosti. Výběr literatury byl konzultován s vedoucí práce PhDr. Dagmar Svatkovou a také průběh vzniku této práce byl s vedoucí práce pravidelně konzultován.

Cílem této bakalářské práce není sepsat podrobnou historii klášterní knihovny ani předložit komplexní informace o knihovním fondu, ale zaměřit se na určité fenomény a důležité nebo zajímavé události v bohaté historii tepelské klášterní knihovny.

1. PREMONSTRÁTI

„*Ad omne opus bonum Parati*“,

[připraveni ke každému dobrému dílu] – heslo řádu premonstrátů¹

Řád byl založen v Premontře ve Francii roku 1121 patronem české země sv. Norbertem. Sv. Norbert se narodil kolem roku 1080 ve Vestfálsku (Xanten), mládí strávil na královském dvoře. Pak se ale rozhodl změnit svůj život a rozdal majetek chudým, to mu bylo více než třicet let. Vysvěcen na kněze byl v Kolíně nad Rýnem. Procestoval část Francie i Německa a všude hlásal obrácení, hájil papežství a radil i císaři. Následně soustředil své žáky v severní Francii v Prémontře. O vánocích roku 1121 složil se svými druhy řeholní slib a tak vznikl premonstrátský řád. Oblast Prémontře byla neobydlená a plná močálů. Premonstráti močály vysušili, na jejich místě postavili obrovské opatství. Římem byl řád schválen roku 1126, Norbert byl jmenován arcibiskupem v Magdeburgu a Sasku. Ve funkci působil pouze do roku 1134. Tohoto roku doprovázel papeže Inocence II. do Říma, po cestě onemocněl a zemřel. Svatořečen byl v roce 1582 a jeho ostatky byly převezeny roku 1627 do Strahovského opatství.²

Sv. Norbert chtěl, aby byl řád spojením života kontemplativního a činného. Premonstráti bývají označováni jako bílí kněží, protože nosí bílý řeholní šat. Členové řádu se kromě náboženských záležitostí věnovali/věnují přírodním vědám, astronomii, matematice, ekonomii, stavitelství a literatuře. Mnoho členů řádu bylo významnými spisovateli, národními buditeli či hudebními skladateli. Premonstráti se věnovali hudbě a v kláštorech a oratořích zněly první opery. Zakládali školy, gymnázia a filozofická lycea. V kláštorech žili malíři, sochaři, architekti (podporováni klášterem). V klášterních knihovnách hledali inspiraci mnozí básníci a spisovatelé. Premonstrátské knihovny a muzea jsou bohatě zdobené a obsahují cenné sbírky. Jako důkaz lásky k bližnímu svému zřizovali premonstráti sirotčince, nemocnice, starobince a lékárny. Také se starali o lidi, kteří byli v nesnázích, např. jim shořel dům nebo v případě, kdy v rodině někdo zemřel, a rodina měla existenční problémy.

---

¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 1.

² Kanonie premonstrátů Teplá. *Kdo jsou premonstráti?* [on line]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 28. 9. 2014].

V čele řádu stojí generál. Ten je volen generální kapitulou všech opatů (např. roku 1883 se stal generálním opatem strahovský opat Zikmund Starý). Papežové udělovali řádu mnohá privilegia např. privilegium exempce, tzn., že členové řádu mohou převzít každé beneficium (bývalo obsazováno světskými duchovními) nebo mohou být vysvěceni libovolným biskupem.³ Prvním opatem v Prémontré byl zvolen sv. Hugo z Fosses. Stalo se tak po té, co byl zakladatel řádu sv. Norbert jmenován arcibiskupem. Řád premonstrátů je tvořen autonomními opatstvími a jeho příslušníci chtějí žít podle evangelia, řídí se řeholí sv. Augustina a podle apoštolské konstituce hlásají radostnou zvěst. Od roku 1124 se řád začal rozšiřovat postupně do celé Evropy. Příslušníci řádu se postí, fyzicky pracují, meditují a studují a zbylý čas věnují duchovní správě. Řád je znám svou pohostinností k chudým a poutníkům a slavením hodinek.⁴

Původně bylo na území ČSR dvanáct slavných kanonií s několika proboštstvími, superioráty a residencemi.⁵ Ve čtyřicátých letech dvacátého století zbylo pouze pět kanonií: Strahov (kanonie založena roku 1140), Želiv (1149), Teplá (1193), Jasov (1176) a Nová Říše na Moravě (1211). Za války však byly všechny kanonie Hitlerem perzekuovány a členové řádu odesíláni do koncentračních táborů. Majetek klášterů byl zabavován.⁶

---

³ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 5.

⁴ Kanonie premonstrátů Teplá. *Kdo jsou premonstráti?* [on line]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 28. 9. 2014].

⁵ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 5.

⁶ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 6.

2. HISTORIE KLÁŠTERA TEPLÁ

2.1 Blahoslavený Hroznata

Blahoslavený Hroznata *1160

Hroznata byl synem Sezymi a Dobroslavy Černínové, byl přítelem vévody Jindřicha Břetislava, krále Přemysla Otakara I. a jeho bratra Vladislava. Relativně brzy po Hroznatově mučednické smrti sepsal jeden z tepelských bratří, jehož jméno není známo, Hroznatův životopis (1. pol. 13. st.). Hroznatův život je vyobrazen i v klášteře na freskách od mistra Eliáše Dollpha v opatském chrámu Páně a ve spodní chodbě kvadratury na olejomalbách Lukáše Wolfa, který byl také členem řádu.

Život blahoslaveného Hroznaty je znám z legendy, podle níž se Hroznata narodil předčasně a nejevil známky života. Ale jeho matka Dobroslava se tak vroucně modlila k Bohu, že dítě otevřelo oči a začalo plakat. Druhý zázrak se měl udát na dvoře Hroznatovy tety Vojslavy v Krakově, když Dobroslava s miminkem Hroznatou přijela na návštěvu do Krakova a při vystupování z kočáru jí mělo dítě upadnout pod kola kočáru, který ho přešel. Dítěti se nic nestalo. Dobroslava brzy zemřela a Hroznatu vychovávala jeho teta Vojslava v Krakově. Jednoho dne si malý Hroznata hrál u Visly a spadl do ní. V řece měl být od tří hodin odpoledne do večera. Když se Vojslava dozvěděla, že synovec spadl do řeky a nikdo jej nezachránil, přikázala, aby jí chlapce přinesli alespoň mrtvého. Všichni se pak divili, když plavci chlapce vylovili. Byl živý a vyprávěl jim podivný příběh. Příběh o krásné paní, která s ním v řece byla a držela ruce nad jeho hlavou. Aby se Hroznata své záchránkyni odvděčil, zasvětil jí později sebe i celý svůj majetek. Proto postavil chrám Páně v Teplé zasvěcený právě Rodičce boží.⁷

Teplá byla důležitým místem na obchodní stezce, která vedla přes Kynžvart na hranice s Německem z jedné strany a z druhé strany směrem přes Planou a Stříbro k Plzni. Klášter tedy plnil také funkci obranou a jeho úkolem bylo chránit české západní hranice před nájezdy německých rytířů. Hroznata se v dospělosti stal nejvyšším vojenským velitelem hraničářů na Tepelsku a Chodsku a v kraji byli on i jeho žena oblíbeni. Z jejich manželství vzešel syn,

---

⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 7.

kteřý však v dětském věku zemřel a Hroznatova manželka zemřela žalem krátce poté. Osamělý Hroznata přemýšlel, jak by měl co nejlépe využít svůj majetek, když nemá, komu by jej přenechal. Proto se rozhodl založit v Teplé klášter. Základní kámen položil spolu s knížetem Přemyslem Otakarem I. a pražským biskupem Jindřichem v roce 1193.⁸ Potud legenda.

V současné literatuře je uveden jiný důvod založení kláštera v Teplé. Po smrti své ženy a syna se šlechtic Hroznata účastnil křížové výpravy do Svaté země. U Říma však dostal strach z daleké cesty a požádal proto papeže Celestina III., aby mu povolil výpravu přerušit a vrátit se domů. Papež návrat povolil, na oplátku měl však Hroznata založit klášter premonstrátů. Založení kanonie se datuje od roku 1193. Hroznata dokázal za svého působení v klášteře získat pro klášter významná privilegia.⁹ Dne 7. 8. 1197 byly vydány tři papežské listiny. První listinou byla klášteru zajištěna ochrana papežem Celestinem III., druhou pak právo pro opata v Teplé, nosit při slavnostech biskupské odznaky a třetí listinou měl tepelský kostel zajištěn odpustky pro věřící.¹⁰

Hroznata sám vstoupil do řádu. Důvodem jeho vstupu do řádu byla smrt syna a manželky. V klášteře zastával funkci správce klášterního majetku.¹¹ Roku 1217 byl Hroznata zajat chebskými německými rytíři. Ti požadovali za Hroznatu vysoké výkupné, které včas neobdrželi, a Hroznata byl umučen k smrti. Zemřel 14. 7. 1217. Tělo bylo klášterem za vysoký finanční obnos vykoupeno a pohřbeno před hlavním oltářem v klášterním kostele. Dnes jsou jeho ostatky uloženy v kamenném sarkofágu v kapli vlastního patrocina. Hroznata byl blahoslaven až v roce 1897 a o 100 let později se stal patronem plzeňské diecéze.¹² K Hroznatovu blahorečení významně přispěli: knihovník Filip Klimeš a převor Hugo Karlík, kteří sbírali historické záznamy a český jezuita Jan Křtitel Votka, který se pak velkou měrou podílel na vlastním beatifikačním procesu. O Hroznatovo blahorečení premonstráti usilovali již od roku 1638, ale Hroznatův kult nebyl příliš udržován,¹³ až na historicko-kritickou studii konventuála J. R. Langhammera z Teplé (zřejmě proto nebyl Hroznata blahorečen dříve).

---

⁸ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 8.

⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 9.

¹⁰ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 6.

¹¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 1.

¹² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 2.

¹³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 12.

K obnově zájmu o Hroznatův kult došlo až po roce 1945. Dne 8. 9. 1946 byl díky Heřmanu Josefu Tylovy Hroznata prohlášen za mučedníka pro spravedlnost a patrona politických vězňů z období nacizmu.¹⁴

2.2 Obecný přehled dějin kláštera

Klášter byl založen v letech 1193 – 1197 českým dvořanem Hroznatou Tepelským z Ovence.¹⁵ Koncem roku 1196 nebo počátkem roku 1197 se do kláštera nastěhovali první řeholníci. Kostel v této době ještě nebyl hotov, protože je vystavěn z trachytových kvádrů a jeho stavba trvala déle. Kněžiště a klášterní kostel Zvěstování páně s věžemi vysokými 60 m byl vystavěn v románsko-gotickém stylu. Tyto věže jsou bezesporu dominantou kláštera.¹⁶ Kostel byl postaven v letech 1193 – 1232 a posvěcen byl za přítomnosti českého krále Václava I., pražského biskupa, císařských a říšských vyslanců atd. Tento chrám je 65 m dlouhý, 16 m široký a 15,5 m vysoký.

Prvními obyvateli kláštera se stali Hroznatou pozvaní řeholníci ze Strahovského kláštera. Jednalo se o dvanáct řeholníků v čele s opatem Janem. Klášter na Strahově byl totiž založen již roku 1140 (následoval např. klášter Želiv, zal. v roce 1149) a proslul svým stavitelstvím a vzorným hospodářstvím. Hroznata pojmenoval klášter podle nedalekého městečka Teplá. Ochranu měla klášteru poskytovat jednoduchá zeď s mnoha věžemi, příkopem a tvrzí. Klášter se stal brzy náboženským a kulturním centrem, ale hlavně vojenskou baštou, která chránila západní hranice před nájezdy Němců z Chebska. Němci proto Hroznatu údajně nenáviděli a záviděli mu jeho úspěchy. Naopak u Čechů (včetně šlechty) byl kníže oblíben. Lidé k němu chovali úctu a důvěřovali mu.¹⁷

---

¹⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 14.

¹⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 1.

¹⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 5.

¹⁷ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 10.

Za dobu své existence byl klášter několikrát vyloupen a šestkrát zkonfiskován. Klášter nebyl nikdy vyplněn husity, ale roku 1467 ho vyplnila šlechta jako pomstu za to, že byl opat Zikmund Hausmann (opatem 1458 – 1506) stoupencem krále Jiřího z Poděbrad. Opat Hausmann byl významnou osobností v historii kláštera, protože za jeho působení došlo k upevnění klášterního hospodářství. Zakládal rybníky a těžil stříbro.¹⁸ Díky těmto aktivitám mohl nakoupit mimo jiné drahé liturgické rukopisy z Magdeburgu. Dále nakupoval prvotisky na svých cestách po Bavorsku a v Itálii. V tomto období tvořilo knihovní fond 700 svazků. Opat založil v klášteře i knihvazačskou dílnu.¹⁹ Roku 1621 přitáhl do těchto míst vojevůdce Petr Arnošt II. Mansfeld. Klášter mu sice vyplatil výpalné 200 tolarů, ale přesto byl vyplněn a kromě vypálení hospodářských budov byly odvezeny i dva vozy slaniney a kotel na vaření piva. Ten byl pak vojáky prodán za 200 zlatých. Řádění mansfeldových mužů postihlo i knihovnu. Příslušník mansfeldova vojska Dr. Manselius dal odvést několik beden knih.²⁰ Během třicetileté války plenili klášter Švédové. V roce 1639 nejenže Teplou vyloupili, ale klášter musel ještě zaplatit 10 000 zlatých výpalného. Švédové pak přitáhli ještě v roce 1643 a 1647. I v těchto letech plenili.²¹ Roku 1742, za francouzské války, byla z kláštera odvezena bohatá válečná kořist.²²

Historii kláštera poznamenaly také požáry. Klášter vyhořel celkem šestkrát a to v letech 1467, 1571, 1581, 1611, 1659, 1677 a vždy byl obnoven.²³ V letech 1571 a 1581 byly od blesku zapáleny obě věže kostela a došlo k roztavení zvonů v nich. Roku 1611 požár zničil celý klášter²⁴ a rovněž v roce 1659 při požáru klášter kompletně vyhořel a do čtyř let od této události byl znovu vystavěn (údajně do lepší podoby, za 80 000 zlatých).²⁵

Další katastrofou spojenou se středověkem byl mor. Ten zasáhl klášter a okolí celkem dvakrát. V letech 1380 až 1381 mor doslova vylidnil nejen klášter, ale také celé okolí. Druhá

---

¹⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 3.

¹⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 4.

²⁰ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 11.

²¹ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 12.

²² MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 13.

²³ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 16.

²⁴ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 11.

²⁵ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 12.

morová rána uhodila roku 1549. Řeholníci se nakazili při charitativní činnosti a zemřeli všichni vyjma opata a faráře.²⁶

Na přelomu 17. a 18. st. zaznamenal klášter rozmach. Za působení opata Raymunda Wilferta II. (opatem 1688 – 1724) byla příznivá hospodářská situace a proto si mohl opat dovolit nechat přestavět konvent do barokního stylu.²⁷ S touto výstavbou nového konventu bylo započato roku 1688. Výstavba trvala téměř čtyřicet let.²⁸ Projekt konventu navrhl Kryštof Dienzenhofer. Vystavěn byl např. letní refektář, Modrý sál pro konferenční účely nebo kapitulní síň vyzdobená podobiznami premonstrátských světců.²⁹

V letech 1821 a 1822 navštívil klášter přítel tepelského prefekta Stanislava Zaubera Johann Wolfgang von Göthe. Zauber a Göthe se společně věnovali klasické filozofii. Krom toho nasbíral Göthe v okolí Mariánských Lázní nerosty a tuto sbírku daroval klášteru. Při zmínce o Mariánských Lázních je namístě podotknout, že, za rozkvět a rozmach v 19. st. vděčí Mariánské Lázně klášteru. Spolu s velkostatky v Teplé a Krukanicích byly Mar. Lázně pro klášter významným zdrojem příjmů.³⁰ Klášter mohl díky financím získaných z výše uvedených zdrojů zpevnit hráze svých rybníků proti povodním, vystavět pivovar, mlýn, lékárnu, podílet se na charitativní činnosti a dokonce významně přispět k výstavbě železnice mezi Mar. Lázněmi a Karlovými Vary (1898). Díky klášteru byl do Teplé zaveden i telefon a telegraf (1907) a byl zřízen poštovní úřad se spořitelnou.

Poslední stavební úpravou, která výrazně změnila podobu kláštera, byla výstavba knihovního a muzejního traktu v letech 1902 – 1907. Architektem byl Josef Schaffer, stavitelem Karel Kraus z Chebu. Toto křídlo mělo sloužit knihovně a uměleckým i muzejním sbírkám kláštera. V klášterním muzeu byly sbírky přírodnin z regionu, kuriozity, mince, grafika, optické a elektrické přístroje zhotovené tepelským kanovníkem Gilbertem Beerem (+1860).³¹ V tomto období klášter zaznamenal hospodářský rozmach a tato skutečnost se promítla do života celého regionu. Po celou dobu své existence klášter podporoval kulturu a umění, pečoval o chudé a nemocné např. tím, že premonstráti založili špitál v Teplé a starobince v Úterý a Mnichově. Dále klášter podporoval lázeňství v Mariánských Lázních a

---

²⁶ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 16.

²⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 5

²⁸ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 12.

²⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 6.

³⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 7.

³¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 8.

představení kláštera chtěli, aby lázně byly dostupné i pro chudé obyvatelstvo a kněží. Premonstráti tepelského kláštera podporovali také vzdělanost v regionu. Od středověku při klášteře fungovala latinská škola.³² Tuto školu navštěvoval např. Jan z Teplé (někdy zvaný též ze Žatce), který je autorem staroněmecké skladby *Oráč z Čech*. V městečku Teplá pak zřídil školu opat Jan Mauskönig (1572). Budoucí kněží se vzdělávali na teologickém učilišti a v 17. a 18. st. působili tepelští pedagogové i studenti na pražském řádovém učilišti Norbertinu. Skutečnost, že premonstráti dbají na vzdělávání svých bratří budiž doložena následujícím výčtem významných osobností, které svůj život spojily s tímto řádem. Mezi významné tepelské kanovníky 18. a 19. st. patří např. rektori Karlovy univerzity opat Chrysostomus Pfrogner (+ 1812) – teolog a Dr. Alois David (+1836) – matematik a geograf, ředitel hvězdárny v Klementinu a předseda Královské české společnosti nauk. Dále Dr. Vojtěch rytíř Kuneš (+1895) – prorektor námořní akademie v Rejce, Lambert Mayer (+1865) – ředitel polytechnického institutu v Budapešti. Na Plzeňském gymnáziu působili také tepelští konventuálové např. Dr. Vojtěch Sedláček (+1836) – fyzik a češtinář, Dr. František Smetana (+1861) – lyrik a básník, bratranec Bedřicha Smetany, Dr. Viktor Heyrovský (+1898) – strýc akademika Heyrovského, který jako první Čech obdržel Nobelovu cenu, Hugo Karlík (+1894) – dějepisec a češtinář, Alfons Jelínek (+1914) – básník, Jan Nepomuk Desolda (+1885) – překladatel Bible a patristiky. Na plzeňském gymnáziu působili kromě jiných také čeští klášterní knihovníci Filip Matouš Klimeš (+1886) – polygot a editor Codexu Teplensis³³ a Václav Jaroslav Vacek (+1935) – knihovník a muzikolog. Mezi německé vzdělance působící v klášteře Teplá patřili např. Robert Köppel (+1878) – historik píšící o dějinách klášterů Chotěšov a Kladruby, Dr. Basil Grassl (+1945) – historik, Albert Stára – historik odsunutý do Německa a germanisté Dr. Gilbert Helmer a Dr. Benedikt Brandl (+1934). Opomíjen nesmí být ani poslední řeholní knihovník Milo Richard Nentwich (+1949), který vydal soupis tepelských rukopisů.³⁴ Z kláštera Teplá vzešlo mnoho významných osobností vědy a kultury.

Počátek 20. st. znamenal pro klášter vrchol hospodářských sil a politické moci. Když v roce 1925 proběhla první pozemková reforma, klášter přišel o velkou část pozemků a zhoršovaly se česko-německé vztahy nejen v celé oblasti, ale také mezi bratry. Nejhorší

---

³² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 9.

³³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 12.

³⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 13.

vztahy byly zejména v době zabránění pohraničí, nacistické okupace a v období poválečného odsunu Němců.³⁵

V letech 1900 -1944 stál v čele tepelské kanonie Dr. Gilbert Johann Helmer, který byl významným politikem a německým nacionalistou. O jeho politických schopnostech svědčí skutečnost, že úspěšně hájil práva kláštera až u Spojených národů v Ženevě a u mezinárodního soudního dvora v Haagu. Jednalo se o navrácení majetku kláštera v Mariánských Lázních, zkonfiskovaného během první pozemkové reformy. Práva kláštera se mu podařilo obhájit. Za druhé světové války (1939 -1945) se pokusili nacisté klášter zkonfiskovat. Chtěli konfiskací získaný majetek rozprodat a za utržené peníze nakoupit válečný materiál. Opatovi se podařilo díky politickým známostem klášter zachránit. Byl však zkonfiskován majetek tepelského kláštera v Mar. Lázních. V Teplé byla zřízena porodnice pro svobodné nacistické matky a tábor ženské pracovní služby. Nedaleko kláštera nacisté postavili zajatecký tábor. Řeholníci byli hlídáni gestapem a sedm kanovníků bylo vězněno. Dne 6. 5. 1945 byl klášter obsazen americkou armádou a následně předán českému státu. Klášter byl v tomto období označován za středisko germanizace.³⁶ Antonín Mrkvička ve své publikaci „*Knihovna Teplá – klášter*“ (Praha, 1962) uvádí, že na konci 19. st. byl klér kláštera silně angažován v politice. Převládalo německé osazenstvo a žádalo rozdělení Čech pod heslem „Deutsch – Böhmen“. Opat Gilberta Helmera uvádí jako nejznámějšího germanistu a nacionalistu. Po první světové válce opat na čas opustil politický život. Později bojoval proti pozemkové reformě a v „*Kronice české*“ je o Helmerovi zmínka jako mocném opatovi a německém nacionalistovi. Údajně opatovi nevadilo, že byl klášter obsazen nacisty a ti ho připravili o část majetku.³⁷ Tomu však lze jen těžko uvěřit obzvlášť, když např. v knize H. J. Tyla – „*Klášter Teplá*“ (Plzeň, 1947) je o tomto období a vztahu opata k nacistům pojednáno jinak. Tyl popisuje snahu opata Helmera o záchranu kláštera prostřednictvím jeho politických známostí.

Po skončení druhé světové války (1946) byli němečtí řeholníci odsunuti a na jejich místa dosazeni Češi. V čele kláštera stál převor Heřman Josef Tyl. Řeholní život zde však trval pouze krátce. Již v dubnu 1950 komunistické ozbrojené složky napadly klášter a jeho

---

³⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 13.

³⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 14.

³⁷ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 16.

činnost byla přerušena na čtyřicet let.³⁸ Zachována byla pouze knihovna a kostel. Knihovna byla dokonce od roku 1958 zpřístupněna veřejnosti v rámci prohlídkové trasy. V letech 1950 – 1978 v prostorách kláštera sídlila armáda a klášter byl velmi poničen (následky se odstraňují dodnes). Po roce 1978 byl klášter předán do správy Krajského střediska památkové péče, ale nedošlo ke zlepšení péče o tuto památku. Klášter nadále chátral, jelikož nebyl k dispozici dostatek financí na opravy a pokud byly prováděny nějaké rekonstrukce, byly nekvalitní. Klášterní archiv byl odvezen do Podbořan a odtud později do Žlutic.³⁹

Roku 1990 byl klášter navrácen řádu. Řeholní život byl obnoven v devadesátých letech a obnovila se také spolupráce s německou stranou (probíhají diskuse a kulturní setkání). V současnosti tepelští premonstráti spravují dvacet šest okolních far a stále přibývají noví členové řádu.⁴⁰

Od devadesátých let do současnosti probíhají v areálu kláštera četné rekonstrukce financované nejen českým státem a evropskými fondy, ale také spolky z Německa. Práce doposud zahrnovaly např. vyčištění a obnovu původní historické kanalizace, rekonstrukci střešní krytiny budovy konventu, prelatury a traktu knihovny a muzea, zřízení klausury v traktu prelatury, výstavbu nové úpravny vody, rekonstrukci budovy bývalé lékárny a zřízení bytových jednotek pro zaměstnance, rekonstrukci druhého nadzemního podlaží jižního a severního křídla konventu a vybudování cel pro řeholníky, vybudování konventní kaple, přestavbu bývalé stodoly, vybudování hotelu „Klášter Teplá“ a rekonstrukci vstupních budov do areálu, plynofikaci celého areálu kláštera, restaurování interiéru klášterního kostela atd.⁴¹

Jelikož představení kláštera svými rozhodnutími nejvíce zasahují do dění v klášteře a tvoří tak dějiny tohoto místa, je vhodné v závěru této kapitoly uvést výčet nejvýznamnějších tepelských opatů:

Sigmund – (též Sigismund, Zikmund Hausmann, opatem 1458 - 1506) nastolil řeholní poslušnost a usměrnil chotěšovského probošta Jiřího Plotnera z Tachova, který odmítal správu tepelského opatství, nechal vyzdobit chrám a založit rybníky, u krále Jiřího z Poděbrad hájil

---

³⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 14.

³⁹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost - současnost*. Třebíč : Arca JiMfa, 1993, s. 48.

⁴⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 18-19.

⁴¹ Klášter Teplá [on line]. *Rekonstrukce a projekty*. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

práva poddaných (ti mohli např. obehnat město hradbami), reformoval řeholní kázeň.⁴² Sigmund byl prvním opatem, který založil knihovnu v Teplé a je nazýván zakladatelem klášterních knihoven. Magdeburskými premonstráty nechal psát knihy pro klášter v Teplé. Roku 1489 získal pro klášter prvotisky z Benátek a o rok později ze Štýrska.⁴³

Jan VI. Murregius - (též Meyskönig, Mauskönig, opatem 1559 – 1585), byl opatem v době, kdy se rozmohlo luteránství, proti němuž bylo nutné bojovat, navíc král Rudolf II. žádal po kláštorech peníze (výše obnosu byla stanovena podle velikosti kláštera) a Teplá měla zaplatit 5 250 kop, tolik peněz klášter neměl, proto byl opat nucen prodat devět vesnic.

Matěj I. Göhl z Podhorsteinu – (opatem 1585 – 1596) působil původně jako opat na Strahově, po mauskönigově smrti nastoupil na jeho místo v klášteře Teplá, snažil se zbavit obce luteránství a obrátit je na pravou víru, upevňoval řeholní kázeň a obojí se mu dařilo, vystavěl kapli sv. Vojtěcha, kterou vysvětil arcibiskup Martin.⁴⁴ V Gramlingu bylo nalezeno stříbro, z něhož nechal opat zhotovit opatské pedum a kříž.⁴⁵

Raymund I. Wilfert – (opatem 1658 - 1670), rok po jeho nástupu do funkce při požáru kláštera kompletně vyhořel kostel včetně oltáře, Raymund dal vystavět nový za cenu 10 000 zlatých, následně přitáhli na Moravu Turci a opat nechal z opatrnosti převést cennosti a knihovnu do bezpečí, kde zůstaly do roku 1664. Za raymundova působení byla opravena budova konventu a vlašský stavitel Domenico Pinchetti během jediného roku postavil nové opatství, knihovnu a sakristii.⁴⁶

Raymund II. Wilfert – (opatem 1688 - 1724), roku 1690 nechal postavit novou budovu konventu, jelikož opravy po požárech již nebyly dostatečné. Stavba trvala třicet let. Opat

---

⁴² ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 369-370.

⁴³ Schmidt, E., Vogt, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. Donauwörth : Ludwig Auer GmbH, 1993, s. 78.

⁴⁴ ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 374.

⁴⁵ ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 375.

⁴⁶ ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 380.

koupil dvoje varhany, opravil chrám a vyzdobil jeho interiér, rozšířil kryptu, nakoupil sochy na výzdobu nádvoří kláštera a po jeho obnově stavěl kostely v okolních vesnicích a špitál.⁴⁷

Raymund III. Šimonovský – (opatem 1724 – 1741), byl všestranným, činorodým, obezřetným a učeným opatem, zajímal se o vědu, filozofii, církevní právo, polemiku a morálku. Stejně jako jeho předchůdce opravoval kostely v okolí a v klášteře nechal vystavět budovu pro městské úředníky a hospodu (mimo klášter).⁴⁸

Jeronym Ambros – (opatem 1741 – 1767) zřídil v klášteře stolicí filozofie, teologie, pozornost byla věnována také matematice a fyzice, do kláštera bylo přijato mnoho vzdělaných noviců. Založil sbírky minerálů a fyzikální kabinet. Rozšířil knihovní fond a nechal vyzdobit interiér kostela. Umělecká díla určená na výzdobu prý byla přivezena na dvou stech vozech z Prahy.⁴⁹ Za francouzské války roku 1742 přitáhlo ke klášteru vojsko (500 mužů) a klášter byl tři krát během jediného roku francouzy vykraden, navíc byl vojáky zajat převor. Klášter přijel bránit vévoda Toskánský a císař František Lotrinský.⁵⁰

Krištof Herrmann hrabě z Trautmannsdorfu (opatem 1767 – 1789) měl velké sociální cítění a miloval hudbu, za jeho působení se v klášteře konaly koncerty, díky kterým se opat těšil oblibě i na dvoře Marie Terezie, ta mu věnovala v roce 1772 při audienci ve Vídni náprsní kříž. U poddaných byl opat oblíben pro svou dobročinnost (podporoval chudé a školství).⁵¹ Významným počinem opata Krištofa Herrmannna bylo také zrušení nevolnictví v regionu. Na panství tepelského kláštera zrušil nevolnictví dříve, než bylo zrušeno Josefem II. O zrušení roboty požádal opat Marii Terezii a ta mu povolila zrušit robotu a přeměnit ji na peněžitý úrok.⁵² Stinnou stránkou Krištofova působení bylo hospodaření. V klášteře byli vychováváni členové jeho rodu a opat k nim byl štědrý. Také provoz civilní školy, hudební sbor, malíři a taneční mistři pobývající v klášteře stály klášter nemalé finanční prostředky. Klášter chudl a proti počínání opata se v letech 1782 a 1787 postavili bratři z kláštera. Opat musel slíbit, že

---

⁴⁷ ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 382-383.

⁴⁸ ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 383.

⁴⁹ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 20.

⁵⁰ ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 384.

⁵¹ ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 385.

⁵² TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 20-23.

bude lépe hospodařit. Nutno podotknout, že díky jeho známostem u dvora nebyl klášter Josefem II. zrušen.⁵³

PhDr. a Th.Dr. Chrysostoma – (opatem 1801 – 1812) profesor církevních dějin, rektor magnificus Karlovy univerzity, podílel se na založení filozofického lycea v Plzni roku 1804. Profesory na tomto lyceu byli členové tepelského kláštera a později převzali do své správy i gymnázium, na kterém studoval např. Bedřich Smetana. Také na tomto gymnáziu byly profesory významní premonstráti z Teplé např. Vojtěch Sedláček, Arnold Šindelář, Jan Nepomuk Desolda, Dr. František Josef Smetana, Filip Klimeš, Hugo Karlík a jiní.⁵⁴

Karel Reitenberger – (opatem 1812 – 1827) nechal udělat analýzy vody pramenů v Mar. Lázních a díky němu se stalo toto městečko 6. 11. 1818 veřejným lázeňským místem. Opat zde založil školu, lékárnu, lázeňskou nemocnici a kapli Panny Marie (odtud název města), Johann Wolfgang von Goethe je nazýval Lázněmi Svaté Panny. Příčiněním opata Reitenbergera vznikla v Mar. Lázních lázeňská hudba. Opat jednal také o založení observatoře. Za jeho působení ve funkci opata řeholníci v klášteře sledovali počasí a zaznamenávali údaje do tabulek.

Dr. Adolf Koppmann – (opatem 1828 -1835) profesor na vídeňské univerzitě, roku 1828 nechal postavit v Mar. Lázních nový lázeňský dům, přičinil se o vzdělání tepelských premonstrátů a knihovně zajistil velké množství knih.

Alfred Clementso – (opatem 1887 – 1900) rok po své nástupu do funkce opata nechal vystavět kolem kláštera rozsáhlé hospodářské budovy, roku 1889 vystavěl v Mar. Lázních kolonádu a později zde byly vystavěny Ústřední lázně v renesančním slohu. V městečku Teplá nechal zvětšit nemocnici, v letech 1890 – 1891 dal pro potřeby kláštera postavit mlýn a pivovar s elektrickým osvětlením a tento pivovar měl dokonce umělé chladicí zařízení. Clementso nechal zvýšit také hráze rybníků proti případným povodním. Roku 1892 začal v klášteře fungovat poštovní a telegrafní úřad.

Gilbert Helmer – (opatem 1900 – 1944) za jeho působení byla vystavěna budova knihovny a muzea, opraven kostel, zhotoven skleník a za komplexem budov kláštera byl vysázen park

---

⁵³ ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů tohoto řáduje roků jejich založení*. Praha : Kanonie Strahovská, 1877, s. 385.

⁵⁴ TYL, H. J. *Klášteř Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 20.

s rybníkem. Gilbert přispěl také k lázeňství v Mar. Lázních, konkrétně se zasloužil např. o navýšení počtu koupacích kabin. Aby byl v oblasti zajištěn dostatek užitkové vody, nechal Helmer postavit údolní přehradu.⁵⁵

3. HISTORIE KLÁŠTERNÍ KNIHOVNY

Klášter měl knihovnu již od svého založení, protože bohoslužebné texty jako jsou misály, homiletika, martyrologia, řádová statua, právní spisy apod. jsou nezbytnou součástí řádového života. První rukopisy přinesli zakládající členové (opat a dvanáct řeholníků) v letech 1193 – 1197. M. Hlinomaz význam klášterní knihovny dokládá příslovím „Klášter bez knihovny je jako pevnost bez zbrojnice.“⁵⁶ Z těchto nejstarších knih se do dnešní doby dochovaly pouze jednotliviny např. Hroznatova legenda z roku 1259. Není zcela jasné, zda bylo v klášteře vedle knihovny také skriptorium. O jeho existenci lze usuzovat ze skutečnosti, že právě Hroznatova legenda vznikla v tepelském klášteře. Stejně tak i dva homiletické rukopisy z přelomu 14. a 15. st. Významný je německý překlad Bible tzv. Codex Teplensis z konce 14. st. a Bible krále Václava IV., která je uložena ve Vídni. Do 15. st. jsou informace o knihovně pouze kusé, až od 2. pol. 15. st. je možno mluvit o kontinuitě zpráv. Za nejstarší dochovaný exemplář této doby je považován misál opata Zikmunda Hausmanna, který objednal v Magdeburku v roce 1460 a v roce 1491 objednal antifonáře a graduály. Tyto kodexy vypovídají o podobě liturgických forem před reformami ustanovenými Tridentským koncilem.

Pokud jde o složení knihovního fondu z hlediska obsahu, je zde samozřejmě nejpočetněji zastoupena teologie, následuje filozofie, církevní právo a historie, dále matematika, geometrie, homiletika, jazykověda, medicína, muzikologie, barokní nekrologia a personalia premonstrátských klášterů. V knihovně mají své zastoupení také řádové spisy např. processionale, rituale, slavnostní kázání, literární studie, zápisy vysokoškolských přednášek či

---

⁵⁵ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 22.

⁵⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 148.

dizertace. Nejmenší část knihovního fondu je tvořena spisy o meteorologii nebo recepty nejen pokrmů, ale také nápojů. V knihovně jsou uloženy také rukopisy psané tepelskými bratry.

V roce 1716 došlo k významnému počínu v historii knihovny. Papež Klement XI. udělil klášterní knihovně nové privilegium, které zajišťovalo větší výpůjční volnost pro konventuály. Na udělení tohoto privilegia měla nejspíše vliv rekatolizace z let 1712 – 1713. Tímto privilegiem bylo zrušeno ustanovení Klementova předchůdce Alexandra XII., které zakazovalo vynášet knihy z klášterní knihovny. Za porušení zákazu hrozily tresty. Privilegium Klementa XI. umožňovalo vynášet knihy do cel řeholníků a na okolní fary, což usnadnilo studium členům řádu. Pokud si někdo knihu zapůjčil, mimo prostory knihovny, zanechal na jejím místě lístek s označením chybějící knihy a po jejím přečtení byl povinen ji neprodleně vrátit.⁵⁷

Dalším významným mezníkem v dějinách tepelské klášterní knihovny bylo stěhování knihovny do nově vystavěné budovy roku 1906. Do této budovy byla zavedena voda, elektřina a telefon. Budova byla vybavena ventilačním systémem a ústředním topením v kombinaci s topnými tělesy na pevná paliva. Přestěhováním knihovny (a muzea) do nových prostor se tímto knihovna ocitá mimo klausuru, tudíž je možné ji částečně zpřístupnit veřejnosti (pouze ve vybrané dny a hodiny). Při stěhování bylo nutné knihovní fond zaevidovat. Knihovna v této době obsahovala 70 000 svazků, přes 400 rukopisů (kodexů), krom toho velký počet středověkých fragmentů a nesvázaných spisů a 503 inkunábulí.⁵⁸ První „profesionální“ knihovník Milo Richard Nentwich sice zpracoval stručný soupis tepelských rukopisů (v letech 1917 – 1925), ale ten byl (jak se později ukázalo) nevyhovující. Druhým profesionálním knihovníkem byl Václav Jaroslav Vacek, který jako uvědomělý Čech zaměřil svou práci na vyčlenění a evidenci fondu bohemic a označil ho zvláštní signaturou „Č“.⁵⁹

Na konci 2. světové války utrpěla knihovna velké ztráty, byla drancována obyvateli, kteří se přistěhovali na Tepelsko a československou ozbrojenou mocí. Došlo k poničení konventní příruční knihovny, soukromé příruční knihovny opata i knihoven jiných bratří

---

⁵⁷ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 152.

⁵⁸ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

⁵⁹ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 150.

v jejich celách. K dalším ztrátám došlo při spravování knihovny státem v důsledku nedokonalé evidence, kdy byly některé knihy poničeny nebo ztraceny. Z knihovního fondu kláštera byl doplňován fond státních odborných knihoven. To zajisté není úplně v pořádku, ale díky tomuto přesunu se spousta cenných exemplářů zachovala.⁶⁰

Po válce byli odsunuti členové konventu německé národnosti a na jejich místa nastoupili čeští řeholníci. Protože však nebyli sžití s tímto prostředím, řešili mnohé problémy s tím spojené a v knihovně se zastavily práce na jejím rozšiřování i zpracovávání knihovního fondu. Roku 1950, při Akci K byl klášter obsazen a následně zrušen. Sbírký z muzejní expozice, obrazy a nábytek byly z části odvezeny do jiných institucí a z části zničeny. Z knihovny byla odvezena sbírka grafik, hudebniny a historický archivní fond, na čas i sbírka map. Prostory kláštera byly předány Československé armádě. Knihovna pak byla jako součást cenné památky od roku 1958 zpřístupněna veřejnosti společně s některými jinými částmi kláštera. Za dobu státní správy byl knihovní fond částečně zpracován. Zasluhou PhDr. Emmy Urbánkové vznikl vědecký soupis inkunábulí, Bohumil Ryba zpracoval zlomky vyjmuté z knižních vazeb a Jiří Fiala pořídil inventář archivního fondu. Dále byl fond doplněn o soudobou odbornou literaturu a periodika a bylo restaurováno několik knih.⁶¹ V letech 1953 - 1957 pracovali v klášterní knihovně v Teplé zaměstnanci Památníku národního písemnictví. Knihovna poskytovala meziknihovní výpůjční službu a badatelé si mohli prezenčně půjčovat knihy. Důležitým úkolem těchto let bylo zpracovat nová katalogizační pravidla. Později knihovna přecházela pod správu ONV (Okresní národní výbor) Karlovy Vary za metodického vedení Památníku národního písemnictví v Praze a měla být využita pro příležitostní kulturní akce a výstavy. Součástí Památníku byla také strahovská knihovna. Tyto dvě knihovny na sebe měly navazovat a doplňovat se.⁶² Knihovník Walter Dolch zpracoval počátkem 20. st. signaturový přehled a doktorka Emma Urbánková tento přehled za svého působení v knihovně revidovala a doplnila a ještě připravovala celostátní soupis prvotisků. Také ostatní pracovníci knihovny v této době doplnili a prověřili některé další údaje v evidenci knihovního fondu. Spolupracovali i s berlínským centrálním evidenčním pracovištěm „*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*“ (GW). Tato spolupráce však nebyla příliš kvalitní a to zejména i díky

---

⁶⁰HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 170.

⁶¹BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

⁶²MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 19.

nepřesné a nepřehledné evidenci v Teplé, jelikož ve svazcích GW chybí 71 tepelských titulů. Za další nedostatek v práci státní správy v tepelské knihovně lze považovat i skutečnost, že v období jejího působení nebyl vytvořen žádný jmenný katalog autorů. Přičemž v jiných klášterních knihovnách např. ve Vyšším Brodě, na Strahově nebo v moravských klášterních fondech byla situace z tohoto hlediska daleko lepší. Za pozitivní lze hodnotit spolupráci na vydávání „*Knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*“ (Praha, 1994). Už méně chvályhodné je, že za působení státní správy byla z klášterní knihovny odvezena příručková kompendia, která mohla ulehčit odbornou práci. Tyto materiály však byly uloženy mimo státní knihovnědná pracoviště a proto jsou dnes jen těžko dohledatelné. Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům v odborné práci nebyl knihovní fond kláštera Teplá dostatečně prezentován v odborných publikacích didaktického zaměření. Důsledkem toho je pak např. pouze okrajová zmínka o Teplé v publikaci „*Česká kniha v proměnách staletí*“ autorky Miriam Bohatcové (Praha, 1990). Přitom klášterní knihovna v Teplé je po Strahovské klášterní knihovně druhou největší klášterní knihovnou u nás.⁶³

Po té, co byl klášter navrácen řádu (1990), se začalo pracovat na návratu odvezených sbírek zpět do Teplé. Aby bylo možné pokračovat v odborném zpracovávání knihovního fondu, bylo nutné vybudovat v knihovně zázemí pro knihovníka (a zároveň také pro badatele).⁶⁴ Dále bylo nutno zlikvidovat dřevomorku v knihovním sále, zbavit trezorový fond plísní, opravit knihovní dvoranu a zprůchodnit větrací šachty knihovny. Po skončení těchto prací bylo teprve možné věnovat se katalogizaci (1997). Byl vytvořen jmenný autorský katalog prvotisků v elektronické podobě. Při zpracovávání fondu se přišlo na to, že některé prvotisky byly odcizeny nebo např. některé paleotypy byly zařazeny mezi inkunábule.⁶⁵ Za dob působení doktora Hlinomaze knihovna bojovala se zaplísněním knihovních sbírek a prašností (v budově knihovny je vysoká vzdušná vlhkost). Trezorový fond byl očištěn a odplísněn a v trezorové místnosti bylo vhodné klima udržováno temperováním.⁶⁶ Byly vydány i první publikace týkající se fondu knihovny např. archivář a historik František Hoffmann vydal

---

⁶³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 151.

⁶⁴ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

⁶⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 257.

⁶⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 171.

soupis rukopisů, tepelský knihovník PhDr. Milan Hlinomaz sestavil a uveřejnil dosud nevydané soupisy zdejších nejstarších tisků.⁶⁷

3.1 Interiér knihovny

Kláštevní knihovna v Teplé je druhá největší svého druhu u nás a je přístupná kromě návštěvníků kláštera také studentům a badatelům.⁶⁸ Trakt knihovny byl postaven v letech 1902 – 1910. Projekt vypracoval architekt Josef Schaffer, stavbu schválila Ústřední komise pro ochranu památek a stavitelem byl Franz Kraus z Chebu. Budova knihovny je zdobena sochami sv. Petra, sv. Pavla a sv. Floriana zhotovenými ve Vídni.⁶⁹ Knihovna je návštěvníkům přístupná v rámci prohlídkové trasy přes menší tmavou místnost, která původně sloužila jako čítárna. Do hlavního sálu knihovny se dvěma galeriemi, se vchází velkými železnými dveřmi. Sál je dlouhý 24,20 m, široký 12 m a vysoký 15,50 m.⁷⁰ Atmosféra knihovny na návštěvníka může zapůsobit stejně jako návštěva kostela. Strop zdobí impozantní freska od Karla Krattnera sestávající ze tří polí. Prostřední velká část fresky nese název „Triumf Eucharistie“.⁷¹ Toto pole má znázorňovat zdroj pravdy, moudrosti, křesťanské kultury a vzdělanosti. Je největší částí fresky. Zobrazuje světce a apoštoly, Pannu Marii jako královnu moudrosti. Oslavuje nebe, Trojjediného boha. Má představovat Kristův odkaz lásky pro všechny vrstvy a třídy lidské společnosti.⁷² V severní části fresky jsou zobrazeni čtyři církevní otcové – sv. Jeronym, sv. Augustin, sv. Řehoř a sv. Ambrož. Jižní pole znázorňuje čtyři evangelisty (Marek, Matouš, Lukáš, Jan). Kromě této fresky sál zdobí štukové girlandy, konsoly a kolem štukových říms u konch jsou ve výše položené (druhé) galerii symboly znázorněny tyto vědy: asketika – stavitelství, teologie – filozofie, písemnictví – kosmologie, malířství – hudba, astronomie – geometrie, zbrojařství – pastýřství, farmacie – lékařství, lesnictví – rybářství, zemědělství – včelařství, vinařství – ovocnářství.

---

⁶⁷ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

⁶⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 17.

⁶⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 33.

⁷⁰ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 56.

⁷¹ Schmidt, E., Vogt, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. Donauwörth : Ludwig Auer GmbH, 1993, s. 79.

⁷² TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 56.

Jelikož bylo při popisování knihovního sálu započato nástrojní freskou, pokračuje popis interiéru knihovny směrem od shora dolů, tedy popisem druhé galerie. Druhá galerie (výše položená) je členěna sloupy a pilastry, mezi nimiž stojí skříně na knihy s korintskými hlavicemi z umělého mramoru. Na skříních stojí busty posledních sedmi opatů, kteří se o knihovnu nejvíce zasloužili (Clemenso, Bayerl, Liebsch, Heintl, Mahr, Koppmann, Reitenberger, Jeroným Ambros a Rajmund II. Wilfert). První galerie je na výzdobu skromnější. V konchách stojí vyřezávané skříně z leštěného dubového dřeva, zdobené girlandami a plastikou andílků.⁷³ Skříně na knihy zhotovil Heinrich Röhrs z Prahy. Jemně zdobené zábradlí spojující galerie pochází z dílny uměleckého zámečnicka Emila Kligensteina z Prahy.⁷⁴ Do dnešních dnů neztratilo zábradlí nic na své kráse (viz příloha č. 6), jen není tak pevné jako dřív, proto je z hlediska bezpečnosti doporučeno, se k němu nepřibližovat. Běžný návštěvník si však knihovnu z galerií prohlédnout nemůže. V sále knihovny stojí skříně na knihy (stejně jako na galeriích) kolem obvodových zdí místnosti. Pokud jde o uspořádání knihovního fondu, Heřman Josef Tyl ve své knize „*Klášter Teplá*“ (Plzeň, 1947) uvádí, že vpravo od vchodu jsou řazeny knihy teologické, pak dějiny a encyklopedie. V první galerii se nachází krásná literatura, literatura řecká a dále latinská, německá. Česká literatura že je v šesti odděleních a obsahuje slaviku včetně literatury staroslověnské. Dále je řazena literatura polská, ruská, francouzská, anglická, italská, vlámská, maďarská, filozofie a přírodní vědy. V druhé galerii se nachází literatura od členů premonstrátského řádu (např. astronoma Davida Kuneše). Jedná se o vědecké práce zejména z oboru filozofie, matematiky, fyziky, astronomie a umění.⁷⁵ Zajímavostí je, že toto uspořádání knihovního fondu v sále knihovny se dochovalo do současnosti. Původně byly ještě podél středové osy sálu rozmístěny vitríny s vystavenými „knihovnickými vzácnostmi“. Byly zde vystavovány staré kodexy, především ty s pěknými iniciálami, iluminacemi a miniaturami.⁷⁶ Tyto vitríny dnes slouží k vystavování exponátů v muzeu kláštera, které sousedí s knihovnou.

Celá knihovní sbírka kláštera se do velkého sálu nevešla, proto byly knihy umístěny ještě v roštovém depozitáři za sálem (viz příloha č. 7). Dalším důvodem, proč byly některé knihy v depozitáři, byla ochrana vzácných exemplářů, jelikož teplota a vlhkost vzduchu v sále

⁷³ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 58.

⁷⁴ Schmidt, E., Vogt, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. Donauwörth : Ludwig Auer GmbH, 1993, s. 79-80.

⁷⁵ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 60.

⁷⁶ Schmidt, E., Vogt, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. Donauwörth : Ludwig Auer GmbH, 1993, s. 83.

nebyla a není pro uložení knih ideální. Zajímavostí roštového depozitáře je, že byl postaven podle německého a belgického vzoru a byl jedním z prvních depozitářů tohoto druhu u nás.⁷⁷ Knihy, které jsou v současné době uloženy v depozitáři, nejsou doposud roztříděny a elektronicky zaevidovány. Současná archivářka a knihovnice Mgr. Lucie Toman je na tuto práci sama a jak uvedla v rozhovoru pro tuto práci, zpracování fondu takového rozsahu je časově velice náročné.

Heřman Josef Tyl ve své knize „*Klášter Teplá*“ (Plzeň, 1947) dále píše, že s hlavním sálem knihovny sousedí místnost, ve které stojí velké železné skříně (dnešní trezorová místnost). V nich byly uchovávány nejstarší knihy. Jednalo se o knihy filozofické, matematické, knihy z oboru fyziky, paleontologie, teologie, dogmatiky, asketiky, práva a periodika. Nechyběly ani knihy zaměřené na historii a kompletní knihovny tepelských bratří, kteří se věnovali vědě a po své smrti odkázali knižní sbírky klášteru. Dále se v těchto železných skříních nacházely knihy o antické filologii, francouzská a anglická literatura ze všech vědních oborů. Zachovala se zde i kompletní nejstarší česká literatura v původních vydáních. Uchovávány zde byly i mapy a veliké atlasy.⁷⁸

3.2 Akvizice

Jak to ve většině případů bývá, byly první knihy, ručně psané, získávány jako dary řeholníků samých nebo od spřátelených klášterů. Jen výjimečně byly knihy nakupovány od jiných klášterů. Nakoupen byl např. nejstarší kodex kláštera „*Poenitentiale*“ z benediktinského kláštera Altaich v Bavorsku. Také některé pozdější kodexy v knihovně nesou označení tohoto kláštera.⁷⁹ Tepelská klášterní knihovna tedy nevznikla pouze ze sběratelské vášně, není sběratelskou knihovnou, nýbrž její fond se rozšiřoval s potřebami kláštera. Patří mezi největší, nejstarší a nejvýznamnější knihovny naší republiky. První kodexy získal klášter zřejmě již při svém založení, knihovna však nebyla rozšiřována plynule. První vrchol zaznamenala ve druhé polovině 15. st. díky bibliofilovi opatu Zikmundovi

---

⁷⁷ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 17.

⁷⁸ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 62.

⁷⁹ NENTWICH, M. Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl*. Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 81.

Hausmannovi. Dalším obdobím vzestupu pro knihovnu byla pobělohorská doba, protože klášterní knihovny si rozdělily sbírky knih zabavené nekatolickým humanistům.⁸⁰

Během 13., 14. a 15. st. a také v novověku bylo v samotné Teplé napsáno mnoho knih. Zejména knihy s teologickým a liturgickým obsahem. Na konci 15. st. nechal opat Zikmund Hausmann, který věnoval knihovně velkou péči, v Magdeburku u tamních premonstrátů zhotovit mnoho liturgických knih v obrovském folio-formátu. Tyto knihy byly pravděpodobně následně zdobeny v Teplé barevnými uměleckými miniaturami. Také některé inkunábule jsou zdobeny od stejného umělce iniciálami a iluminacemi (Randornamenten). Zikmund získal na svou dobu nebývale velký počet prvotisků a inkunábulí, které nechal v Teplé svázat (zhotovit jim vazbu).⁸¹ Od konce 15. st. začaly klášterní knihovny vzkvétat a to díky hospodářskému růstu, země se vzpamatovala z husitských válek. V této době zaznamenává zvýšenou akvizici nejen tepelská klášterní knihovna, ale také např. klášterní knihovna ve Vyšším Brodě a jiné. V tomto období bylo svázáno do konvolutů mnoho drobných prvotisků, což dokazují charakteristické tepelské vazby. Významnou složkou konvolutů jsou rukopisné přívazky, fragmenty rukopisů nebo tisků na předešlých i jinde, glosy a komentáře k textu. Tyto komentáře jsou psány převážně latinsky, méně pak německy nebo česky. Z jazykového hlediska jsou pak zajímavé veršované přípisy a modlitby, které jsou také psány latinsky, německy a česky.⁸²

V 16. st. Jan Mauskönig (opatem 1559 – 1585) rozšířil fond knihovny o cenné rukopisy a tisky. Pokud jde o vazby knih, objevují se v následujícím období knihy v černé vazbě z prasečí kůže ve velkém folio-formátu (převážně díla s teologickým, historickým a právnickým obsahem) nesoucí iniciály opatů Andrese Ebersbacha (opatem 1598 – 1629), Johanna Pechera (opatem 1629 – 1647), Friedricha Füssela (opatem 1647 – 1654) a Raymunda I. Wilferta (opatem 1658 – 1670). Když v roce 1677 požár zničil téměř všechny budovy, byl klášter v letech 1690 – 1721 opatem Raymundem II. Wilferem od základu znovu vystavěn. V této novostavbě byla knihovna ve velkém světlém sále, jehož strop byl zdoben štukaturou. Později byla část rukopisů, inkunábulí a muzejní sbírky přestěhována do druhého sálu na severní straně budovy konventu, jelikož se knižní fond natolik rozrostl, že bylo nutné

---

⁸⁰ SEIDL, K. *Historická knihovna Teplá – klášter*. Praha : STN, 1965, s. 4.

⁸¹ NENTWICH, M. Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl. Marienbad* : A. H. Bayer, 1917, s. 81-82.

⁸² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 159.

pro potřeby knihovny vymezit nové prostory. Hieronymus Ambroš (opatem 1741 – 1767), velký podporovatel umění a vědy, a jeho následovník Christoph Trautmannsdorf (opatem 1767 – 1789) významně rozšířili knihovní fond a nakoupili několik soukromých knižních sbírek (1778).⁸³

V době osvícenství byly do kláštera pořizovány kromě teologických a filozofických knih také knihy zabývající se exaktními vědami např. z oboru matematiky, fyziky, astronomie a knihy naučné jako slovníky a encyklopedie, cestopisy, etnografie a geografie, jazykověda, ale také beletrie. Díky přátelství příslušníků tepelského konventu, zejména opata Karla Kašpara Reitenberga, převora Klementa Eckla a plzeňského gymnaziálního prefekta Stanislava Zaubera s básníkem Johannem Wolfgangem von Göthem, obsahuje knižní fond tepelské klášterní knihovny také göthovo dílo.

Na proces akvizice navazuje v knihovnickém systému tzv. proces vstupního zpracování dokumentů. Tento proces mimo jiné zahrnuje označování knihovních jednotek a to jednak z hlediska uložení knihovní jednotky (kde přesně se kniha v knihovně nachází) a jednak z hlediska vlastnictví (komu kniha patří). O umístění knihovní jednotky v knihovně informují signatury, o vlastnictví např. vlastnické přípisky, razítka nebo sigly. Na předních deskách knih se dochovaly gotické signatury. Toto umístění signatur dokazuje, že knihy byly ukládány na pultech (signatury tak byly vidět). Vlastnické přípisky od konce 16. st. zhotovovali místní knihovníci, označeny tak byly např. knihy Zikmunda Hausmanna, Jana Mausköninga, Matěje Gehela a dalších. Při zmínce o označování vlastnictví tepelských knih, není možné opomenout, že vlastnické přípisky vystřídalo razítka klášterní knihovny a to až ve druhé polovině 19. st. Oproti tomu strahovská knihovna užívala razítka již od 17. st. a vyšebrodská od poloviny 18. st. Razítka těchto knihoven byla opatřena latinskými nápisy. Avšak na razítka knihovny v klášteře Teplá byl německý nápis „Bibliothek des Stiftes Tepl“. Knihovna měla v následujících letech ještě několik razítek s nápisem v němčině. Razítka s českým textem bylo používáno až od roku 1946.⁸⁴

Také vazby knih mohou prozradit vlastníka knih nebo mohou pomoci určit dobu, ve které byly knihy svázány či pořízeny. Již bylo zmíněno v kapitole o historii knihovny, že na

---

⁸³ NENTWICH, M. Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl*. Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 81-82.

⁸⁴ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 165.

přelomu 15. a 16. st. s největší pravděpodobností fungovala v Teplé knihvazačská dílna. V této dílně vznikly dva základní typy hnědých desek z hovězí kůže, které měly slepotiskové vzory rout nebo rozvilin. Tyto vazby byly vytvářeny nejen za dob opata Zikmunda, ale i za jeho následovníků opata Jana Fröstla (opatem 1507 – 1510) a opata Petra II. (opatem 1510 – 1526). Hřbety těchto gotických vazeb pak byly v období baroka přelepeny bílou kůží.⁸⁵ Zvláštností je, že pozdně renesanční typy vazby přetrvávají v Teplé i v období baroka a barokní formy vazeb se objevují až v polovině 17. st. Barokní typy vazeb se pak používaly přibližně do roku 1800.⁸⁶

Dokladem o nákupu knih v období renesance jsou inkunábule s pořizovatelskými iniciálami, které objednal opat Jan VI. Mauskönig (opatem 1559 – 1585) a opat Matěj Gehel (opatem 1585 - 1596). Jak je patrné ze strahovského účtu o vydání, již od poloviny 16. st. se knihy v kláštorech dělily na liturgické a teologické (též starodávné, lepší nebo přední). Knihy liturgické byly uloženy v kostele a teologické byly zamykány do skříně v komoře. Nákupčím knih v této době byl strahovský kněz Petr.⁸⁷

V období třicetileté války pořizovali knižní vazby opati Ondřej Ebersbach (opatem 1599 – 1629), Jan VII. Pecher (opatem 1629 – 1647) a Bedřich Füssl (opatem 1648 – 1654).⁸⁸

Za poslední období rozmachu, pokud jde o počet pořízených knih, lze považovat 19. st., kdy byly knihy hojně nakupovány a tepelští učenci odkazovali své soukromé knihovny klášteru.⁸⁹ Když byly za Josefa II. rušeny kláštery, přecházel jejich majetek (včetně knih) do klášterů, které zůstaly zachovány. Do Teplé tak se dostaly knihy z klášterů v Chotěšově, Kladrubech a Plasích. Kvůli akvizici těchto knih musela být pro knihovnu vyčleněna i vedlejší místnost „muuseum“ a několik cel. V těchto prostorách zůstala knihovna až do začátku 20. st., kdy byla přistavěna pro potřeby knihovny a muzea nová budova.⁹⁰

---

⁸⁵ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 154.

⁸⁶ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 157.

⁸⁷ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 154.

⁸⁸ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 161-162.

⁸⁹ SEIDL, K. *Historická knihovna Teplá – klášter*. Praha : STN, 1965, s. 5.

⁹⁰ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

Tím, že byla v 19. st. knihovna rok od roku rozšiřována a budována, se mimořádně zvýšil počet velkých a vzácných sběratelských děl. Z tohoto důvodu zhotovil knihovník Bruno Gily v letech 1832 – 1838 systematický *Realkatalog* v patnácti svazcích, který nahrazoval původní katalog z roku 1639. Jeho následovník Filip Klimeš se zasloužil o rozšíření a uspořádání knihovny (viz dále).⁹¹

Lze tedy říci, že systematická akvizice je zaznamenána až v 19. a 20. st. V této době totiž již knihovnu spravovali specializovaní klášterní knihovníci. Nejvýrazněji se do historie knihovny zapsali knihovníci: Bruno Gily, Filip Klimeš, Milo Richard Nentwich a Václav Jaroslav Vacek.

Tuto kapitolu bakalářské práce je možné uzavřít malým shrnutím. Knihy byly pro klášter nakupovány (zpočátku jen zřídka), nebo byly součástí knihoven konventuálů, kteří po své smrti odkázali soukromé knihovny klášteru. Dále klášter knihy získával jako dary, výměnou či sběratelskou činností. Sbíráním knih proslul zejména opat Dr. Gilbert Johann Helmer, se kterým spolupracoval Dr. Walter Dolch (viz dále).⁹² Obecně lze tedy říci, že největší akvizice byly prováděny za dob opatů – bibliofilů. Vytvořit přesnou statistiku akvizic však bude možné až po kompletním zpracování knihovního fondu.⁹³ V současnosti nejsou do klášterní knihovny nakupovány nové knihy, jelikož knihovna nemá na nákup knih přiděleny finanční prostředky. Knihovní fond je rozšiřován pouze z darů.⁹⁴

3.3 Složení knihovního fondu

Z předchozích kapitol je patrné, že knihovní fond klášterní knihovny byl (a stále ještě je) obsahově velice různorodý. Za osm set let existence kláštera bylo nashromážděno obrovské množství knih a nemalá část této sbírky byla zničena ať už požáry, špatnou péčí, dílem

---

⁹¹ NENTWICH, M. Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl.* Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 82.

⁹² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska.* Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 155.

⁹³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska.* Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 257.

⁹⁴ TOMAN, L., *Současná situace v klášterní knihovně* [rozhovor]. Teplá, 25. 9. 2013.

náhody či „zubem času“. Mnoho knih bylo rozkradeno. Přesto je možné, že tato sbírka v sobě skrývá díla již zapomenutá, neznámá či považovaná za ztracená.

A jaké knihy z hlediska obsahu se nachází v knihovně tepelského kláštera? Tematicky převládá ve fondu knihovny samozřejmě teologie (Bible, traktáty). V kapitole o historii klášterní knihovny a v kapitole popisující interiér knihovny již bylo zmíněno, že kromě teologické a liturgické literatury se ve fondu knihovny nachází také knihy z oboru filozofie, historie, matematiky, geometrie, jazykovědy, medicíny, přírodovědy, astronomie, muzikologie, vědecké práce tepelských bratří, mapy, atlasy apod. Pracovníci státní správy, kteří zrevidovali a uspořádali část knihovního fondu, zmiňují početně zastoupenou literaturu německé reformace a protireformace, osvěcenskou literaturu a hojně zastoupenou literaturu vědeckou a publicistickou.⁹⁵

Aby bylo možné orientovat se ve fondu knihovny, bylo nutné provést revizi fondu a zkatalogizovat jej. Jak již bylo zmíněno, po přestěhování knihovního fondu do nové budovy byly dokumenty knihovny zkatalogizovány Milo Nentwichem a Václavem Vackem. Tehdy fond katalogizovali podle rakouských katalogizačních pravidel (dnes se u nás katalogizuje podle anglo-amerických pravidel katalogizace).⁹⁶

Nejstaršími dokumenty klášterní knihovny v teplé jsou rukopisy. Seznam rukopisů v knihovně kláštera Teplá vytvořil Milo Nentwich. Kodexy očísloval a seřadil chronologicky podle doby vzniku. Dalším kritériem pro třídění byl jazyk, kterým byl kodex napsán. Codex 1. pochází z 9. st. a je jím „Poenitentiale“, napsané latinsky v Bavorsku mezi lety 814 až 830 s jednoduchými barevnými iniciálkami. Druhý až pátý kodex jsou z dvanáctého století, šestý až devátý ze století třináctého, desátý až devatenáctý kodex byly napsány ve čtrnáctém století. Z patnáctého století pochází kodexy s čísly dvacet až čtyřicet tři.⁹⁷ A právě Codex 43. je prvním českým kodexem „Životy svatých“ z konce 15. st. nebo začátku 16. st. Jedná se asi o čtyři sta listů s barevnými a červenými iniciálkami. Prvních patnáct listů se dochovalo jen částečně.⁹⁸ Čísly čtyřicet čtyři až čtyřicet devět jsou označeny kodexy ze šestnáctého století. Kodexy s čísly padesát až devadesát šest pochází ze sedmnáctého století. Nejvíce kodexů

⁹⁵ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 21.

⁹⁶ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 60.

⁹⁷ NENTWICH, M. Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl*. Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 114.

⁹⁸ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 66.

pochází z osmnáctého století a mají čísla devadesát sedm až sto šedesát sedm. Kodexy z devatenáctého století jsou pak označeny čísly sto šedesát osm až sto devadesát dva. Díla pocházející z devátého až třináctého století nejsou jazykově rozlišena. Kodexy psané od čtrnáctého století již Nentwich řadí a čísluje podle jazyka, ve kterém je kodex napsán. Jako první řadil díla psaná latinsky, pak texty německé a následovaly kodexy psané v dalším jazyce např. češtině. Takže ve čtrnáctém století byla nejprve zpracována a očíslována díla psaná latinsky pak díla psaná německy. Z patnáctého století pocházejí díla psaná latinsky, německy a česky („*Životy svatých*“). A také ze šestnáctého století jsou v knihovním fondu obsažena díla psaná v těchto třech jazycích. Ze sedmnáctého století se v tepelské klášterní knihovně nachází, kromě latinských, německých a českých děl, také kodexy v arabštině. Konkrétně se jedná se o liturgický text (Codex 95.) a *Korán* (Codex 96.) Z osmnáctého století se v knihovně dochovala díla psaná latinsky, německy a jeden francouzsky psaný kodex (Codex 168.). Z devatenáctého století jsou dochovány knihy psané latinsky, německy a česky.⁹⁹

Celkem knihovní fond tedy obsahoval 192 rukopisů (různých kodexů) označených „Codex“ a „pořadové číslo“ (od 1 do 192). Rukopisy z 9. až 14. st. byly převážně liturgické. Rukopisy z 15. a 16. st. pak sloužily především pro potřeby řádu premonstrátů. Rukopisy od 17. st. a mladší (čísla kodexů 50 – 192) se týkaly práva, filozofie, historie, kosmografie, heraldiky, hospodářství, financí, méně pak asketiky a teologie. Tato díla většinou psali tepelští učenci. Pro řád je velmi cenný rukopis ze 12. st. „*Ordinarius Praemonstratensis*“. Píše se v něm o zachovávání patřičné úcty při bohoslužbách a o řeholi sv. Augustina.¹⁰⁰ Velmi hodnotný je také kodex č. 3 ze 12. st. „*Tractatus de philosophia naturali*“. Autor díla pojednává na dvaceti řádcích o tom, že výmluvnost bez moudrosti je škodlivá. Dále se věnuje otázce co je to filozofie. Druhá hlava pojednává o tom, co je to vzduch, mraky apod. nebo o zpěvu a hudbě. Ve třetí části se autor zabývá mravoukou a Desaterem Božího přikázání.¹⁰¹ Tento rukopis je zdobený červenými iniciálami, psaný latinsky. Také „*Decretum Gratiani cum commentariis*“ označené jako Codex 18. je zdobeným rukopisem, jedná se o pergamen s barevnými a pozlacenými miniaturami.¹⁰²

---

⁹⁹ NENTWICH, M. Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl*. Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 114.

¹⁰⁰ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 64.

¹⁰¹ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 66.

¹⁰² Schmidt, E., Vogt, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. Donauwörth : Ludwig Auer GmbH, 1993, s. 80-81.

Mezi nejčinnější relikvie knihovny patří „*Graduale opata Zikmunda*“ z konce 15. st., zejména jeho první část „*de Sanctisa*“. Jedná se o dílo vysoké umělecké hodnoty. Masivní a barevné iniciálky vykládané zlatem maloval tepelský mistr. Iniciálky vynikají povětšinou sytě zelenou, někdy modrou barvou. Okrajové malby jsou ukázkou typicky české gotické školy. Vyobrazována jsou především zvířata např. ptáci, veverky, koně, výři atd. a vztahují se k oslavám liturgických svátků. V díle je často vyobrazen i znak kláštera (parohy na zlatém poli).¹⁰³ Pro klášter v Teplé je však nejhodnotnější životopis blahoslaveného Hroznaty „*Vita fratris Hroznate Teplensis et Chotessowicensis monasteriorum fundatoris*“. Toto dílo bylo napsáno krátce po Hroznatově smrti a je označeno jako Codex č. 7. K životopisu je přiloženo 28 adligátů.¹⁰⁴ Stejně tak k Teplé náleží i „*Codex Teplensis*“ – pergamenový rukopis o 315 listech, pocházející z konce 14. st., text je bez interpunkce a oddělování veršů, jedná se o jeden z vůbec prvních překladů Bible do němčiny.¹⁰⁵

Jako další významné rukopisy je možno uvést (již zmíněné) „*Poentitientiale*“, které pochází z kláštera sv. Emmerama v Altaichu v Bavorsku, napsáno bylo v 9. st. a je psáno latinsky s německým překladem, dále kroniku Martina Polona z Opavy - psaná latinsky a vydal ji F. Klimeš, Codex 9b. – statua a privilegia řádu premonstrátů ze 13. – 14. st., „*Decretum Gratiany*“ pocházející ze 14. st., jedná se o výklad církevního práva,¹⁰⁶ zlomek česky psané Bible objevený Klimešem pocházející z 15. st. nebo modlitební knížku Ladislava Pohrobka. Nejvíce rukopisů pochází z pozdního středověku. Za zmínku také stojí Nehrovy rukopisy (Jan Nepomuk Josef Nehr – lékař a balneolog), které mohou mít význam při studiu historie Mariánských Lázní.¹⁰⁷ Sbírkou obsahuje mnoho dalších cenných kodexů – rukopisů psaných převážně latinsky.

Rukopisný fond byl nově zpracován a sepsán PhDr. Františkem Hoffmannem CSc., jako dvousvazkový „*Soupis rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá*“ (Praha, 1999). Soupisy prvotisků a paleotypů vytvořil PhDr. Milan Hlinomaz a zveřejnil je ve sborníku *Minulostí západočeského kraje XXXV*, s. 167-243, pod názvem „*Přehled tepelských prvotisků -Incunabula quae in bibliotheca teplensis asservantur:(památce dr. Waltera*

---

¹⁰³ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 62.

¹⁰⁴ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 66.

¹⁰⁵ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 83.

¹⁰⁶ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 19.

¹⁰⁷ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 21.

Dolcha)“ (Ústí nad Labem, 1999) a také „*Postinkunábule a paleotypy v knihovně Kláštera premonstrátů Teplá*“ ve sborníku *Minulost západočeského kraje XXXVI*, s. 147-253.¹⁰⁸

Po vynálezu knihtisku se součástí knihovního fondu tepelské klášterní knihovny staly také prvotisky. Původně bylo v knihovně přes 750 prvotisků.¹⁰⁹ Jako příklady tepelských prvotisků lze uvést patristiku sv. Augustina, díla Tomáše Akvinského, Alberta Velikého, sv. Bernarda, spisy zakladatele bibliografie Johanna Tritheima apod.¹¹⁰ Nejstarším tepelským prvotiskem je inkunábule „*Passionale*“. Kromě této inkunábule pocházejí prvotisky z doby okolo roku 1475 a vytiskl je neznámý tiskař v Plzni, který vytiskl také „*Kroniku trojanskou*“. Jako příklad prvotisků je možno dále uvést „*Biblia latina*“ od tiskaře Antonína Kobergera z Norimberku (1475) nebo „*Bibli českou*“ z roku 1480, která byla vytištěna na Starém Městě v Praze. Na jejím tisku se podílel mistr Pytlík a další mistři.¹¹¹

Paleotypy klášterní knihovny v Teplé pocházejí nejčastěji ze Štrasburku, Norimberku, Basileje, Lipska, Kolína nad Rýnem, Augsburgu a Benátek. Od roku 1504 také z Krakova. Součástí sbírky jsou také díla vytištěná v Čechách (Praha, Plzeň, Mladá Boleslav).¹¹² Paleotypy, tedy tisky z let 1501 – 1539, jsou zajímavé z hlediska obsahového i knihovnědného. Příklady tepelských paleotypů: klasická díla např. Horatius, Vergilius, Catullus atd. Vzácným paleotypem je dílo Baptistry Mantuana, Adama I' Ecossaise nebo osm sebraných svazků sv. Augustina.¹¹³ Jako další příklady lze uvést česky psané „*Písmo svaté Nového Zákona, kniha proroků Starého Zákona*“, kterou roku 1518 vytiskl Matyáš Klaudiáš v Mladé Boleslavi.¹¹⁴

Ze 17. st. jsou v knihovně zastoupena protireformační kazatelská díla, díla reagující na třicetiletou válku – řešení turecké otázky, cestopisy. V 18. st. obohatila fond knihovny díla osvícenských filozofů (Francois Marie Arouet - Voltaire, Charles Louis de Montesquieu, Jean

---

¹⁰⁸ Studijní a vědecká knihovna Plzeň. *Online katalog* [on line]. Dostupné z: http://aleph20.svkpl.cz/F/1U75NFM9F1BDKQE9QF9LAQ9HPXISLK8CIXN6Y9UYTP6572NDS-01438?func=full-set-set&set_number=018705&set_entry=000012&format=999 [citováno 28. 2. 2015].

¹⁰⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 155.

¹¹⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 157.

¹¹¹ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 66.

¹¹² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 158.

¹¹³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 156-157.

¹¹⁴ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 66.

Jacques Rousseau), dějepisná literatura, klasici – Molière, Johann Wolfgang von Goethe. Součástí tepelské sbírky se v tomto období staly i soukromé knihovny již zmíněných členů kláštera Dr. Vojtěcha Sedláčka (+1836) – fyzik a češtinář a Dr. Františka Smetany (+1861) – lyrik a básník, bratranec Bedřicha Smetany. Tito vážení pánové byli přáteli Josefa Jungmanna, proto se v jejich knihovnách objevovala i obrozenecká literatura. Vojtěch Kuneš a Alois David obohatili fond tepelské knihovny o cizojazyčnou vědeckou literaturu z oborů astronomie, matematiky, přírodovědy, dflý od Isaaca Newtona a Gottfrieda Wilhelma Leibnitze.¹¹⁵ Svě soukromé knihovní sbírky věnovali klášteru také např.: Hugo Jan-Nepomuk Karlík – historik a češtinář, který psal knihy věnující se historii a jazykovědě, Rudolf Köpl – nejvýznamnější tepelský historik 19. st., výjimečný tím, že k historickým pramenům přistupoval kriticky a v tom byl jeho přístup moderní. Napsal německy řadu historických knih a encyklopedií.¹¹⁶ Mezi další významné osobnosti kláštera v Teplé, jejichž díla jsou součástí tepelského knihovního fondu, patří: rytíř Dr. Vojtěch Kuneš prorektor námořní akademie v Rejce a Terstu, astronom, fyzik. Kuneš knihovnu obohatil o odbornou literaturu a kartografický materiál. Jan Nepomuk Josef Nehr – lékař a balneolog, svá díla z těchto oborů zanechal v pozůstalosti kláštera a za zmínku stojí, že měl odborný dohled při zakládání Mariánských Lázní.¹¹⁷ V průběhu 20. st. za působení státní správy, byl knihovní fond doplňován o soudobou literaturu a periodika a bylo restaurováno několik vybraných exemplářů z fondů a sbírek.¹¹⁸ Tato část knihovního fondu není doposud zpracována a zůstává po badatele nepřístupná, proto o ní nemůže být pojednáno.¹¹⁹

V prvním desetiletí 21. st. došlo ke změně ve složení knihovního fondu. Významná část knihovního fondu byla prodána do Národní knihovny Praha. Prodáno bylo 546 prvotisků, 746 paleotypů, 56 zlomků a 1 200 kodexů, tj. sbírka rukopisů. Odvoz prodaných dokumentů probíhal v letech 2006 až 2008¹²⁰ a jejich seznam je uveden v knize „*Item plures et alios*

---

¹¹⁵ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 21.

¹¹⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 165.

¹¹⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 167.

¹¹⁸ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 1. 3. 2015].

¹¹⁹ TOMAN, L., *Současná situace v klášterní knihovně* [rozhovor]. Teplá, 25. 9. 2013.

¹²⁰ KULOVÁ, Z., BÄUMLOVÁ, M. *Item plures et alios libros: knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2009, s. 7.

libros : knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky“ autorky Zuzany Kulové a Michaely Baumlové (Praha, 2009).

I přesto, že bylo mnoho dokumentů klášterní knihovny v Teplé prodáno, zůstává knihovní fond tepelské knihovny stále velmi bohatý. Nabízí možnosti ke studiu a bádání jak pro jazykovědce a knihovníky, tak pro badatele z různých vědních oborů ať už teologie, filozofie, astronomie či matematiky nebo lékařství. K orientaci ve fondu slouží ručně psaný lístkový autorský katalog.¹²¹ Lístkový autorský katalog existuje k převážné části fondu, některé drobnější části knihovnické sbírky jsou sepsány v seznamu vytvořeném v programu Word nebo Excel. Zbývající části knihovního fondu jsou zapsány pouze v inventárních seznamech, které neumožňují hledání. Elektronický katalog knihovna nemá. Záznamy inventarizace jsou zpracovávány v počítači pouze pomocí programů Excel nebo Word.¹²²

Závěrem této kapitoly budiž jen zmíněno, že součástí knihovního fondu jsou též návštěvní knihy knihovny. Patří mezi další pozoruhodnosti tohoto místa. Nejstarší návštěvní kniha je vedena od roku 1828. Do těchto knih se nejčastěji zapisovali lázeňští hosté z Mariánských Lázní a Karlových Varů, kteří do kláštera jezdili v rámci výletů. Nejvíce zápisů je od návštěvníků německy mluvících zemí. Unikátní jsou zápisky z mimoevropských zemí např. roku 1876 od kapitána americké armády nebo záznamy z jižní Afriky, jižní Ameriky nebo Asie. V dobách obou světových válek se do návštěvních knih zapisovali vojáci, kteří nejspíš leželi ve zdejší lazaretu¹²³ a v roce 1945 také američtí vojáci osvobozené armády. V návštěvních knihách jsou zapsány také osobnosti politického života např. Emil Hácha, Václav Kopecký, Zdeněk Nejedlý, Josef Plojhar apod. Z církevních hodnostářů, kteří navštívili klášter a vytvořili zápis do návštěvních knih je možno uvést Jana Valeriána Jirsíka, Františka Kordače nebo Jana Merella.¹²⁴

---

¹²¹ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

¹²² TOMAN, L., *Současná situace v klášterní knihovně* [rozhovor]. Teplá, 25. 9. 2013.

¹²³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 168.

¹²⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 170.

3.4 Klášterní knihovna v současnosti

Pokud se týká budovy knihovny samotné, pracuje se stále na její rekonstrukci. Venkovní omítky byly nově nahozeny, střecha je v dobrém stavu, což je důležité, vzhledem k tomu, že jsou v budově uloženy vzácné knihy. Uvnitř budovy ve vlhko a zima i v létě. Původní vnitřní omítky jsou poškozeny nebo částečně přeštukovány. Zrekonstruována je chodba vedoucí z pracovny knihovníka na galerie knihovního sálu. Chodba je zdobena portréty premonstrátů v tmavých rámech a čistá, bílá omítka na zdech těchto prostor, jim dává dostatečně vyniknout. PhDr. Milan Hlinomaz, Ph.D., ve svých publikacích uvádí, že během pobytu Československé lidové armády došlo k největší devastaci kláštera. Při své návštěvě knihovny v září 2013 jsem se při rozhovoru s archivářkou a knihovnicí kláštera Mgr. Lucií Toman dozvěděla, že vojáci opravdu neměli úctu k hodnotám, které zde řeholníci vytvořili a uchovávali. Knihovní sál a čítárna sice byly uchráněny před ničením, ostatní prostory však ne. Nutno podotknout, že armáda jen neničila, ale také prováděla opravy. Tyto „rekonstrukce“ však byly nešetrné a prováděné bez ohledu na charakter budov. Armáda udržovala a využívala budovy konventu, prelatury a muzejní trakt, ve kterém se dnes v přízemí nachází muzejní expozice a v patře kancelář knihovníka. Tyto prostory jsou značně poškozeny.¹²⁵ Opravy celého areálu kláštera probíhají postupně a podle již provedených prací lze usuzovat, že trakt knihovny bude opravován až na závěr této rozsáhlé rekonstrukce. Trvalým problémem je nedostatek financí na rekonstrukce jak prostor pro uložení sbírek, tak prostor na jejich vystavování.

A jakým způsobem je v současnosti spravován knihovní fond? Knihovnice Mgr. Lucie Toman provádí inventarizaci a třídí doposud neuspořádané části knihovního fondu. V období prázdnin jezdí do kláštera pomáhat s inventarizací studenti Palackého univerzity v Olomouci. V rámci praxe třídí knihovní fond a za odvedenou práci získají potřebné kredity. Klášter těmto studentům poskytuje ubytování zdarma, finančně ohodnoceni nejsou. Po zbytek roku pracuje současná archivářka a knihovnice Mgr. Toman v knihovně sama. Provádí inventarizaci, komunikuje s badateli, zajišťuje rešeršní činnost, spolupracuje se Státním archivem v Chebu, jelikož historický archivní fond kláštera je uložen právě zde, ve Státním okresním archivu Cheb. V tomto fondu je obsažen archivní materiál vzniklý od založení kláštera do roku 1950, nejstarší středověké listiny se pak nachází ve Státním oblastním

---

¹²⁵ TOMAN, L., *Současná situace v klášterní knihovně* [rozhovor]. Teplá, 25. 9. 2013.

archivu v Plzni. V klášterní knihovně jsou tedy v současnosti uloženy pouze archiválie mladší. Jedná se o materiály z dob působení státní správy v této knihovně, které nejsou doposud zpracovány a jsou uloženy v bednách. Stejně tak zůstávají nezpracovány pozůstalosti premonstrátů v archivu kláštera. Důvod je prostý, jeden člověk není s to zpracovat tak rozsáhlý archivní fond v řádu měsíců. Pokud jde o spolupráci této knihovny s ostatními knihovnami a badateli, probíhá komunikace především prostřednictvím internetu, facebooku a elektronické pošty. Knihovna není zaevidována v rejstříku knihoven, protože předchozí knihovnice a archivářka Mgr. Michaela Baumlová shledala problémy ve splnění podmínek zápisu. Pokud jde o půjčování knih, výpůjčky jsou pouze prezenční a to po předchozí domluvě. Knihovnice připraví požadované knihy ve své pracovně a čtenář si je tam může prohlédnout popř. okopírovat. Nezpracované části fondu nejsou půjčovány ani prezenčně. A jak se knihovna dostává o povědomí široké veřejnosti? Největší měrou zřejmě prostřednictvím internetových stránek kláštera a pak také při osobní návštěvě Teplé. Přístup zaměstnanců kláštera je vstřícný a profesionální a takovéto jednání je jistě nejlepší prezentací. Na propagaci knihovna nespolupracuje s žádnou reklamní agenturou nebo podobnou organizací.¹²⁶

Jako součást prohlídkové trasy je knihovna přístupná návštěvníkům celoročně (vyjma ledna) a to každý den. Badatelům je fond knihovny k dispozici po písemném objednání od března do listopadu. Badatelé jsou povinni se řídit badatelským řádem, který je zveřejněn na internetových stránkách kláštera.¹²⁷

4. OSOBNOSTI

Tak jako dějiny celé lidské společnosti tvoří člověk, tak i v případě knihovny je základním kamenem v jejich dějinách osobnost člověka. Bez lidí, jejich myšlenek a potřeb by nebyla ani knihovna, která se proměňuje (stejně jako lidé) vlivem doby. Ať už vědomě či nevědomky každý člověk, který knihovnu užíval, pečoval o ni nebo ji naopak ničil, ovlivnil její podobu a směr, kterým se ubírala. Za dobu existence klášterní knihovny v Teplé to byl nespočet osob.

¹²⁶ TOMAN, L., *Současná situace v klášterní knihovně* [rozhovor]. Teplá, 25. 9. 2013.

¹²⁷ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

Již v předchozích kapitolách této práce byla o mnohých zmínka. Vytvořit kompletní jmenný seznam by bylo časově velmi náročné a není jisté, zda by se podařilo přiřadit ke každému období konkrétního člověka. Jako příklad takového výčtu osob pracujících v knihovně budou na tomto místě uvedena jména knihovníků působících v knihovně od poloviny 19. století. V letech 1832 – 1842 byl knihovníkem Bruno Jakub Gily. V tepelské knihovně se Gily věnoval systematické archivářské a knihovnické práci (nyní tzv. manipulace písemná, dochován je elench a systematický katalog knihovny v patnácti svazcích). Gily je také autorem teologických a filozofických rukopisných děl.¹²⁸ Gilyho následovníkem se stal jeho žák Filip Matouš Klimeš, který v knihovně působil do roku 1886. Spolu s Klimešem a následně i po jeho smrti pracoval v knihovně Václav Jaroslav Vacek a současně s ním i Milo Richard Nentwich.¹²⁹ Nentwich zde působil až do své smrti roku 1949.¹³⁰ Následovalo období, ve kterém byla knihovna spravována státem (1950 – 1990). V této době zde působila např. PhDr. Emma Urbánková, Bohumil Ryba nebo Jiří Fiala.¹³¹ Šestnáct let (do roku 1977) knihovnu vedl Karel Seidl, který se později stal ředitelem Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni.¹³² Knihovnicí, která pracovala v knihovně za dob státní správy i po navrácení kláštera řádu premonstrátů byla Mgr. Jana Chaloupková, která pracovala v knihovně již pod vedením K. Seidla i po jeho odchodu až do roku 1996, kdy ji ve funkci vystřídal PhDr. Milan Hlinomaz Ph.D. Doktor Hlinomaz byl knihovníkem do roku 2009 a jeho nástupkyní se stala Mgr. Michaela Baumlová, která v klášterní knihovně pracovala do roku 2011. Od tohoto roku je zde zaměstnána současná archivářka a knihovnice Mgr. Lucie Toman.¹³³ V následujících podkapitolách budou chronologicky podle data narození přiblíženy životy některých osobností, které se zasloužily o zachování a rozvoj klášterní knihovny v Teplé.

---

¹²⁸ HOFFMANNOVÁ, J., PRAŽÁKOVÁ, J. *Bibliografický slovník archivářů českých zemí*. Praha : Libri, 2000, s. 191.

¹²⁹ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 102.

¹³⁰ HOFFMANNOVÁ, J., PRAŽÁKOVÁ, J. *Bibliografický slovník archivářů českých zemí*. Praha : Libri, 2000, s. 445.

¹³¹ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 19.

¹³² *Úmrtí Karla Seidla*. In: Národní památkový ústav [on line]. Dostupné z: www.npu.cz/news/11955-n/ [citováno 12. 11. 2014].

¹³³ TOMAN, L., *Současná situace v klášterní knihovně* [rozhovor]. Teplá, 25. 9. 2013.

4.1 Zikmund Hausmann

Tento opat je v literatuře označován také jako Sigismund či Sigmund (*1436 - +1506). Ve funkci opata působil téměř čtyřicet osm let (od roku 1458 až do své smrti). Za jeho působení ve funkci opata patřilo do panství kláštera 87 obcí. Klášter měl čtyři rybníky a Hausmann jich založil ještě osm, aby zajistil klášteru příjmy. Zikmund byl přítelem krále Jiřího z Poděbrad. Toto přátelství bylo pro klášter přínosem do té doby, než byl Jiří obviněn papežem Piem II. z kacířství. Klatba vynesená papežem se dotkla i opata Zikmunda. Bratři v klášteře byli rozděleni na dva tábory, jedni stáli za králem a druzí proti němu. Hausmann ale ustál rozbroje a plenění v pohusitské době.¹³⁴ Samotné husitské války klášter neponičily, ale katoličtí sousedé prý žárlili na rozmach kláštera a 1467 jej vyloupili a vypálili. Zikmund dokázal poničený klášter opravit a nechal nově vyzdobit kostel.¹³⁵ Dále rozšiřoval klášterní majetek např. tím, že koupil pro klášter dům v Plzni. Jeho nejdůležitějším a hlavním cílem však bylo, napravit kázeň uvnitř společenství. A to se mu podařilo. Zikmund podnikl dvě cesty do Německa, aby ze Saska a Magdeburku přivedl do Teplé mnichy. Novice pak posílal na výchovu do Magdeburku.¹³⁶

Opat Zikmund je označován za bibliofila, a proto knihovna za dob jeho působení zaznamenala velký rozmach. Na konci 15. st. nechal opat, který může být označován za zakladatele klášterních knihoven, v Magdeburku u tamních premonstrátů zhotovit mnoho liturgických knih v obrovském folio-formátu. Tyto knihy byly pravděpodobně následně zdobený v Teplé barevnými uměleckými miniaturami. Také některé inkunábule jsou zdobený od stejného umělce iniciálami a iluminacemi (Randornamenten). Sigismund získal na svou dobu nebývale velký počet prvotisků a inkunábulí, kterým nechal v Teplé zhotovit vazbu.¹³⁷ Jednalo se o soubor sedmi liturgických kodexů z let 1460 – 1491.¹³⁸ A jak již bylo uvedeno v kapitole o historii klášterní knihovny, za nejstarší dochovaný exemplář této doby je považován graduál opata Zikmunda Hausmanna, který objednal v Magdeburku v roce 1460.

---

¹³⁴ ŠVANDRLÍK, R. *Osobnosti Mariánských Lázní* [on line]. Dostupné z: <http://hamelika.wz.cz/h01-01.htm> [citováno 14. 10. 2014].

¹³⁵ MRKVIČKA, A., HRUBEŠ, J. *Knihovna Teplá – klášter*. Praha : Státní turistické nakladatelství, 1962, s. 10.

¹³⁶ ŠVANDRLÍK, R. *Osobnosti Mariánských Lázní*. In: HAMELIKA, vlastivědné materiály z Mariánskolázeňska [on line]. Dostupné z: <http://hamelika.wz.cz/h01-01.htm> [citováno 14. 10. 2014].

¹³⁷ NENTWICH, M. Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl.* Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 81.

¹³⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 16.

Následně pak roku 1491 objednal další antifonáře a graduály.¹³⁹ O tom, že opat na svých cestách po Německu a Itálii nakupoval rukopisy a prvotisky pro knihovnu svědčí vlastnické přípisky z let 1484 – 1491. Díky Hausmannovi tak vznikl fond prvotisků. Další knihy pořídil do roku 1503 za třicet rýnských.¹⁴⁰

Dalším významným počinem opata Zikmunda bylo zřízení knihovny. Byla postavena nová místnost pro ukládání knih. Kde se přesně v klášteře nacházela, není známo, dochovaly se však některé tisky z této doby. Některé pořídil sám opat, jiné věnovali klášteru řeholníci či dobrodinci. Na přelomu 15. a 16. st. bylo v knihovně přes 150 knih. Knihy ležely na knihovních pultech či policích a na přední desce vazby byly označeny štítky s tituly a signaturami. V této době byly upřednostňovány knihy tištěné, často nádherně vyzdobené malbami a barevnou rubrikací. V pozdním středověku pak byly knihy ještě navíc opatřeny vazbami ze dřeva a kůže zdobenými slepotiskem a kovááním.¹⁴¹

4. 2 Filip Matouš Klimeš

Filip Matouš Klimeš (* 5. 9. 1809, Rojšín - + 27. 3. 1886 Teplá) jméno Filip přijal při vstupu do řádu jako své řeholní jméno. Když tedy Matouš dokončil obecnou školu, nepokračoval hned v dalším studiu. Teprve ve čtrnácti letech nastoupil na německou hlavní školu v Českých Budějovicích a v letech 1825 – 1830 studoval na gymnáziu (také v Českých Budějovicích). Po absolvování gymnázia začal studovat filozofii v Praze. Studia však nedokončil, protože se rozhodl, stát se knězem. Vstoupil do premonstrátského řádu, který umožňoval novicům bezplatné studium. Tou dobou začal působit v Teplé knihovník, novicmistr a profesor francouzštiny Bruno Jakub Gily, filozof (žák Bernarda Bolzana) a filolog. Gily dokázal dobře zhodnotit schopnosti a morální vlastnosti svých žáků. Klimeše si, jako nadaného studenta, oblíbil. Prohluboval jeho jazykové znalosti a lásku ke knihám a právě Gily přivedl Klimeše ke knihovnictví. V srpnu 1837 byl Klimeš vysvěcen na kněze a stal se

---

¹³⁹ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 148.

¹⁴⁰ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 153.

¹⁴¹ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

kaplanem v Eisensedlu (dnes Mnichov u Mar. Lázní). O dva roky později se však vrátil do kláštera, aby mohl pomáhat nemocnému knihovníkovi Gilymu v knihovně. Když Gily zemřel, stal se Filip na šest let zastupujícím knihovníkem a teprve 4. 2. 1848 byl jmenován knihovníkem a archivářem tepelského kláštera. Kromě toho se staral o hosty kláštera a od roku 1860 pracoval také jako kantor. Jako knihovník, rozšiřoval knihovní fond o vědecké práce. Spolupracoval s německými badateli a udržoval styky se slovanskými zeměmi. Jeho cílem bylo podporovat češtinu a slovanské jazyky, proto také v knihovně zřídil české a slovanské oddělení. Ve čtyřicátých letech 19. st. nebyly mezi českou a německou částí konventu národnostní rozpory, takže bylo možné tento záměr prosadit. Klimeš se seznámil s Františkem Palackým, s Pavlem Josefem Šafaříkem, dopisoval si s Václavem Hankou, Karlem Vladislavem Zapem, Karlem Jaromírem Erbenem a jinými literáty a obrozenci. V období Bachova absolutizmu však byla situace jiná. V klášteře převládala německá část kléru. Proč tedy nakupovat českou a slovanskou literaturu? Opat dokonce dostal požadavek, aby Klimešovi zakázal nákup těchto knih. Klimešovi byly také vyčítány jeho styky s Palackým, Šafaříkem, Avraamem Sergejevičem Norovem, Michalem Petrovičem Pogodinem i církevním kritikem Ignazem von Döllingerem, tito muži byli totiž jiného vyznání, a proto nazýváni nevěrci a revolucionáři. Klimeš se u opata hájil a odvolával se na náboženskou snášenlivost a svobodnou výměnu názorů. Přátelství se vzdát nechtěl. Roku 1858 se rozhodl odejít z kláštera do duchovní správy. Opat ho však odmítl zprostit funkce knihovníka, protože Filip byl velmi pracovitý. Mimoto Klimeš měl knihovnu v Teplé moc rád, takže se rozhodl zůstat.

A čím se Klimeš zapsal do historie knihovny? Zasloužil se o její rozšíření a uspořádání. Zrevidoval a zinventarizoval fond knihovny i archivu.¹⁴² V letech 1841 - 1850 vytvořil nový, průběžně doplňovaný katalog „Repertorium oder Nominal-Catalog oder Index zum Hauptkatalog der Stift-Tepler-Bibliothek“, ve kterém byly zaevidovány nejen sbírky knihovny, ale také archivu a muzea. Průběžnou redakcí byl připraven nový Bücher Catalog der Tepler Stifts-Bibliothek, což byl první slovníkový katalog anglo-amerického typu v Českých zemích. Klimeš sestavoval také dílčí soupisy, inventáře a bibliografie (např. Zur Orientierung in der Goethe-Literatur der Stift-Tepler Bibliothek). Za zmínku stojí také bibliografie slovanských překladů Bible, kterých bylo tři sta devadesát šest titulů, a staly se

---

¹⁴² LEV, L. *Z historie naší obce*. In: Zpravodaj obecního zastupitelstva Brloh, č. 2 [on line]. Dostupné z: http://www.ckrumlov.cz/cz1250/aktual/region/t_br0200.htm [citováno 17. 10. 2014].

součástí slovanského oddělení knihovny. Filip opsal tři sta listin kláštera a z podnětu Palackého a Šafaříka vytvořil jejich chronologický seznam a registry. Václav Vladivoj Tomek je později uložil do Univerzitní knihovny v Praze. Dále vytvořil repertář a elench opatské korespondence od 15. st. Klimešova další publikační činnost vycházela z průzkumu archivu, análů, rukopisů a prvořisků. Klimeš prováděl také revize a inventarizace muzejních sbírek kláštera.¹⁴³ Pokud jde o ediční činnost, roku 1859 zveřejnil tiskem kroniku Martina Polona (Codex 6.) a v roce 1884 vydal tiskem „*Codex Teplensis*“, aby upozornil na jeho význam. Z jeho rukou pochází také dílo „*Zlomek biblí české z XV. věku, nalezen v knihovně Tepelské ...*“ v Praze 1847.¹⁴⁴ Klimeš propagoval mezioborovou spolupráci. Sám byl velmi aktivní a jím odvedená práce v knihovně byla srovnatelná s prací čtyř strahovských knihovníků. Kromě knihovny spravoval také muzeum. Chtěl, aby v klášteře visely portréty významných členů tepelského konventu (např. V. Kuneše). Jak již bylo zmíněno, Klimeš založil oddělení české a slovanské literatury a sám se zasloužil o akvizici slovanské literatury včetně liturgických pravoslavných děl tištěných cyrilicí. Dále redigoval překlady legendy o Hroznatovi do italštiny, angličtiny, maďarštiny a srbochorvatštiny. Paralelní překlady do polštiny a ruštiny nedokončil. Klimeš byl pro svou všestrannost oblíben a uznáván i u německých spolubratří.¹⁴⁵ Stal se dokonce spolupracovníkem historicko-filozofické sekce Císařské akademie věd ve Vídni. Z výše uvedeného je patrné, že byl Filip člověkem velmi činným a tak kromě péče o knihovnu dokázal ještě obohatit klášterní sbírku minerálů, založit ornitologickou sbírku a vypreparovat pro sbírku muzea mořské živočichy přivezené s Jugoslávie. Zajímal se o elektřinu a ovládal Morseovu abecedu. Věnoval se také umění, např. upravoval skladby pro varhany a sám skládal duchovní písně, maloval a jako rytec kláštera zhotovil pamětní medaile. Klimeš byl také členem Historického spolku, Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta a Křesťanské akademie, to vše však až po té, co padl Bachův absolutizmus. Filip Klimeš má také zásluhu na blahořečení zakladatele kláštera Hroznaty (1897). Spolu s Hugo Johannem Nepomukem Karlíkem shromáždili o Hroznatovi materiály, na jejichž základě byl blahořečen. Roku 1884 byl Klimeš vyznamenán zlatou medailí císaře Františka Josefa za celoživotní

---

¹⁴³ HOFFMANNOVÁ, J., PRAŽÁKOVÁ, J. *Bibliografický slovník archivářů českých zemí*. Praha : Libri, 2000, s. 316.

¹⁴⁴ NENTWICH, M. Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl*. Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 82.

¹⁴⁵ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 165.

dílo.¹⁴⁶ Knihovník Filip Matěj Klimeš podporoval vzdělávání, např. daroval své úspory, aby tím přispěl na výstavbu a vybavení kláštera školských sester v Notre-Damme v Mnichově u Teplé. Zde také podporoval výuku češtiny a zkvalitnil výchovu dívek a dětí v předškolním věku.¹⁴⁷

4.3 Gilbert Johann Helmer

Gilbert Johann Baptist Helmer (*2. 1. 1864 Křepkovice - + 4. 3. 1944 Teplá) vystudoval v Innsbrucku germanistiku a filozofii. V letech 1894 -1900 byl profesorem na plzeňském Německém státním gymnáziu. Roku 1900 byl zvolen tepelským opatem a v této funkci setrval až do své smrti. Opat Helmer byl veřejně velmi činný. Od roku 1901 byl členem České sněmovny, od 1905 členem rakouského panského domu a Německé společnosti pro umění a vědu v Čechách. Také byl jmenován čestným doktorem na Německé univerzitě v Praze. V rámci svého opatství spravoval 40 kostelů a 25 farností. V roce 1916 promoval na Německé univerzitě v Praze s titulem doktor teologie. Roku 1927 se stal generálním vikářem pro kláštery v ČSR a řádovým definitorem. Roku 1928 pak senátorem a náčelníkem Klubu Německé křesťansko-sociální strany v parlamentu ČSR v Praze. Zasloužil se o rozvoj Mariánských Lázní, a když je v letech 1900 - 1913 navštěvoval anglický král Eduard VII., Helmer ho doprovázel. Jak již bylo zmíněno, v rámci pozemkové reformy byly klášteru zabaveny majetky v Mariánských Lázních a Helmer usiloval o jejich navrácení.¹⁴⁸ Úspěšně hájil práva kláštera až u Spojených národů v Ženevě a u mezinárodního soudního dvora v Haagu. Zájmy kláštera se mu podařilo obhájit. Za druhé světové války (1939 -1945) chtěli nacisté klášter zkonfiskovat, rozprodat jeho majetek a za utržené peníze nakoupit válečný materiál. Opatovi se podařilo díky politickým známostem klášter zachránit. Byl však zkonfiskován majetek kláštera v Mar. Lázních. Je třeba zdůraznit, že Helmer stál v čele

---

¹⁴⁶ LEV, L. *Z historie naší obce*. In: Zpravodaj obecního zastupitelstva Brloh, č. 2 [on line]. Dostupné z: http://www.ckrumlov.cz/cz1250/aktual/region/t_br0200.htm [citováno 17. 10. 2014].

¹⁴⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 165.

¹⁴⁸ ŠVANDRLÍK, R. *Osobnosti Mariánských Lázní*. In: HAMELIKA, vlastivědné materiály z Mariánskolázeňska [on line]. Dostupné z: <http://hamelika.wz.cz/h01-01.htm> [citováno 14. 10. 2014].

tepelské kanonie v letech 1900 -1944,¹⁴⁹ tedy dlouhých čtyřicet čtyři let a navíc v neklidné době. Obhospodařování tak rozsáhlého majetku vyžadovalo jistě mnoho úsilí a (dnešními slovy řečeno) manažerských schopností.

Na přelomu 19. a 20. st., za správy opata Gilberta Helmera čítala knihovna 70 000 svazků, přes 400 rukopisů a 503 inkunábulí. Byl to právě Helmer, kdo dal přistavět ke stávající budově kláštera knihovnický trakt (podle plánů architekta Josefa Schaffera).¹⁵⁰ Prostory původní knihovny byly již nevyhovující. Nová budova měla odpovídat potřebám knihovny. V této budově byly zřízeny kromě knihovny a muzea také kanceláře pro klášterní úředníky (např. stavitele), pracovna knihovníka, čítárna, místnost pro uchovávání rukopisů a nejstarších tisků, moderní roštový vytápěný depozitář (viz příloha, obrázek č.7), a také místnost pro uložení grafik, map a hudebnin, spojovací chodba a hostinské pokoje. Helmer sám rozšířil fond knihovny o kolekci rukopisů (např. „*Ordinarius Praemonstratensis*“, 12. st.) a několik desítek prvotisků.¹⁵¹ S výstavbou knihovního traktu bylo započato roku 1902. V letech 1904, 1905 a 1906 získala knihovna a muzejní prostory svou výzdobu a vnitřní vybavení (podrobněji o tom pojednává Basil Grassl – „*Geschichte und Beschreibung des Stiftes Tepl*“, Pilsen, 1910). Stěhování knihovny začalo na přelomu let 1907 a 1908 a bylo vhodným okamžikem pro roztřídění a evidenci knih. Po řadě let byl zpracován nový abecední základní katalog v lístkové podobě. Zároveň byl založen druhý, malý lístkový katalog. Inkunábule knihovny byly v roce 1909 popsány formou lístkového katalogu známým badatelem Dr. Waltrem Dolchem, který padl na podzim 1914 na ruském poli a tento katalog odkázal knihovně. V zimě 1916/17 pak bylo započato s popisováním rukopisů.¹⁵²

---

¹⁴⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most : Aa reklamní agentura, 1999, s. 14.

¹⁵⁰ Schmidt, E., Vogt, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. Donauwörth : Ludwig Auer GmbH, 1993, s. 79.

¹⁵¹ BÄUMLOVÁ, M. *Stručné dějiny klášterní knihovny* [on line]. Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/cz_index.html [citováno 22. 9. 2014].

¹⁵² NENTWICH, M. *Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek*. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl*. Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 82.

4.4 Václav Jaroslav Vacek

Václav Jaroslav Vacek (* 17. 3. 1865 Jindřichův Hradec - + 19. 6. 1935) se narodil do kantorské rodiny. Jeho otec pedagog František Karel Vacek (1832 – 1878) byl důstojníkem nasavského pluku v Košicích (vojenský kapelník), od roku 1861 působil na gymnáziu v Jindřichově Hradci jako profesor hudby. Svého syna vedl k hudbě již od útlého dětství. Malý Jaroslav hrál od čtyř let na piano a jako pětiletý zpíval a hrál otcovu příteli Bedřichu Smetanovi. Když navštěvoval obecnou školu, otec ho učil hrát na housle a později i na violoncello. Když bylo Vackovi třináct let, otec mu zemřel. Jeho dalším učitelem se stal otcův přítel Karel rytíř Hirsch. Vlastnil salón, ve kterém pořádal koncerty a z Vacka vychoval vynikajícího houslistu a violoncellistu. Jaroslav hrál také na klavír a učil se hrát na varhany. Po absolvování gymnázia, neměla rodina peníze na jeho další studium. Matka Jaroslava přesvědčila, aby se stal knězem. Vacek si vybral premonstrátský řád, který umožňoval novicům studium zdarma. Po příchodu do Teplé se zde shledal se svými krajany Cyrilem Braunsteinerem, Hugem Karlíkem (převor) a bývalým spolužákem z gymnázia Řehořem Františkem Jannalem. Do řádu vstoupil 23. 9. 1883 a přijal řeholní jméno Václav.¹⁵³

Vacek studoval v Teplé teologii a blíže se poznal s převorem Karlíkem a knihovníkem a archivářem Filipem Klimešem, se kterým si dobře rozuměl díky stejným charakterovým vlastnostem. Václava zaujala knihovnická práce. Spolupracoval s Klimešem až do roku 1886, kdy Klimeš zemřel (31. 3.). Tohoto roku Vacek začal studovat teologii a duchovní hudbu (gregoriánský chorál) na univerzitě v Innsbrucku. O rok později složil profesní slib a roku 1888 byl vysvěcen na kněze.¹⁵⁴ Pokud se Vacek nevěnoval duchovní správě, věnoval se umění, vědě a vlastenecké činnosti. Ředitel panství Fr. Bonn si často Václava zval k domácím koncertům. Vacek miloval malířství a přátelil se s bratrem představené z kláštera v Chotěšově J. Ruinartem de Brimontem. Společně restaurovali obrazy a de Brimont zasvěcoval Václava do malířského umění. Společnou měli ještě jednu zálibu. Sbírali na Plzeňsku a Chodsku díla lidové tvorby, především kroje. Snažili se tyto památky uchránit před civilizací a germanizací. Vacek se seznamoval s českými vlastenci – učiteli, umělci a kulturními pracovníky a byl stoupencem mladočechů. V 90. letech 19. st. se rozmáhalo

¹⁵³ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 101.

¹⁵⁴ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 103.

všeněmecké hnutí a česká menšina byla ze strany Němců utlačována. Vacek však stále vystupoval jako hrdý vlastenec a hájil české zájmy. Roku 1895 byl Václav nucen ukončit svou činnost v duchovní správě, kterou toho času vykonával ve Skokách u Žlutic kvůli nemoci a vrátil se do Teplé. Následně se léčil v Mariánských Lázních u profesora MUDr. Vladislava Mladějovského (balneolog) a spřátelili se. Roku 1896 působil Vacek v klášteře Teplá jako varhaník a následně se stal až do roku 1900 katechetem a profesorem hudební výchovy na německém gymnáziu v Doupově. I nadále studoval dějiny hudby a hudební teorii, pokračoval ve sběratelské činnosti a studiu národopisu. Vacek cestoval po okolí svého působiště, sbíral řezbářská díla lidových řezbářů a obrazy barokních mistrů a věnoval je muzeu kláštera v Teplé a Národopisnému muzeu v Plzni. Roku 1900 objevil originály Karla Škréty. Vacek se také věnoval studiu jazyků. Kromě češtiny a němčiny, mluvil plyně francouzsky, učil se anglicky, rusky a italsky. Ještě v roce 1900 se opět vrátil do Teplé a stal se zde kantorem a knihovníkem. Tehdejší opat Dr. Gilbert Helmer byl Vackův spolužák s Innsbrucku a také se věnoval hudbě. Společně usilovali o zvýšení úrovně chrámové hudby.¹⁵⁵ Vacek spolupracoval s hudební školou v Bečově a zval do Teplé významné sólisty i sborová tělesa. Klášter se stal opět hudebním centrem, jak tomu bylo za opatů Kryštofa hraběte von Trautmannsdorfa (18. st.) a opata Karla Reitenbergera (19. st.). V. J. Vacek byl uznávaným hudebníkem, znalcem a sběratelem barokní a klasické hudby. Účastnil se hudebních seminářů, podporoval české umělce a zasloužil se o to, že se na koncertech hrála díla českých skladatelů. V klášteře provázel hosty a svým poutavým vyprávěním dokázal zaujmout.¹⁵⁶

Za války byl Vacek (spolu s řeholníkem R. Liškou) pro své vlastenectví perzekuován a postaven před vojenský soud v Plzni. Stalo se tak na základě anonymního udání. Udavač se však k soudu nedostavil a také zasáhl opat Helmer. Vacek i Liška byli propuštěni, ale sledování policí. Po válce se Vacek opět angažoval ve společenském životě. Nadále podporoval vlastenectví a pokračoval ve vědecké práci. Spolupracoval s organizací Národní severočeské jednoty a věnoval se školství (hudební škola pro nadané chudé děti

---

¹⁵⁵ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 104.

¹⁵⁶ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 106.

v Mar. Lázních), prosazoval udržení české menšiny na Tepelsku.¹⁵⁷ Roku 1932 se stal členem Klubu plzeňských skladatelů, na jehož založení se podílel. Dále byl členem Národně demokratické strany (Karel Kramář).¹⁵⁸ Ve třicátých letech musel Vacek snášet urážky a posměšky od německých spolubratří. Německý nacionalismus sílil a dokonce i mezi kleriky byli nacisté. Opat Helmer podporoval připojení Sudet k Německé říši. Vacek měl nemocné srdce a politická situace - vítězství Henleinovců ve volbách a poměry na Tepelsku, ho velmi rozrušovaly a odrazily se i na jeho zdraví. V červnu 1935 Václav Jaroslav Vacek zemřel na selhání srdce.¹⁵⁹

A čím se Václav Jaroslav Vacek zapsal do dějin tepelské klášterní knihovny? Pracoval jako druhý knihovník třicet tři let. Na starost měl hudební archiv, sbírku výtvarného umění a bohemikální fond knihovny. Navázal tak na práci svého předchůdce a učitele F. M. Klimeše, kterému věnoval vzpomínku ve svém článku *O dnešním stavu knihovny kláštera tepelského*.¹⁶⁰ Roku 1907 se podílel na stěhování knihovny do nových prostor knihovnického traktu, na uspořádání knihovny a katalogizaci fondu. Českou kanovníckou knihovnu oddělil do samostatných regálů a ty opatřil zvláštní signaturou. V trezorovém fondu zkoumal a popisoval české prvotisky a paleotypy z 1. poloviny 16. st. Vacek také vyčlenil české a slovanské duplikáty a duplikáty starých tisků, které zaslal J. Volfovi do Národního muzea. Před nástupem Vacka do funkce nebyl odborně zpracováván hudební archiv. Vacek tedy sbírku postupně zkoumal a třídil, radil se s vědci a upozorňoval na dosud neznámé skladby. Hudebniny pořádal věcně, podle druhů skladeb. Vacek sestavil nový lístkový generální jmenný katalog a věcný předmětový katalog podle druhů skladeb a nástrojového obsazení. Sbírkou hudebnin rozšiřoval o současnou produkci a do knihovny nakupoval hudebniny, muzikologické knihy a periodika. Se svolením opata mohli zkoumat sbírky kláštera i svěští badatelé. Vacek dokonce požadovaný studijní materiál badatelům posílal a odpovídal na četné dopisy s dotazy různého charakteru, upozorňoval odborníky na české památky nacházející se v Teplé a knihovna udržovala kontakty s jinými knihovnami a vědeckými institucemi. Vacek

---

¹⁵⁷ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 108.

¹⁵⁸ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 109.

¹⁵⁹ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 111.

¹⁶⁰ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 116.

se snažil uchránit české knižní památky v německém prostředí, a proto chtěl, aby byly zaznamenány v celostátních soupisech. Spolupracoval tedy se Zdeňkem Václavem Tobolkou (předseda Komise pro knihopisný soupis), podílel se na přípravě retrospektivní bibliografie českých prvotisků a starých tisků a členy komise zval do Teplé. Vacek zpracoval podle pokynů Zdeňka V. Tobolky tepelské prvotisky, aby mohly být uvedeny v prvním díle „*Knihopisu českých a slovenských tisků...*“. Následně se vrátil ke zpracovávání starých tisků. Knihovník Vacek spolu se Z. V. Tobolkou také pracoval na identifikaci některých neúplných výtisků.

Další spolupráci navázal s archivem pražské konzervatoře. Roku 1926 se stal ředitelem pražské konzervatoře a přednostou hudebního oddělení ministerstva školství. Podílel se na přípravě soupisu hudebních památek v Čechách. I nadále pokračovala Vackova spolupráce s Národním muzeem. Ředitel Volf čerpal informace z tepelských pramenů pro své literárně historické studie a práce o dějinách knihtisku. Dr. Volf s V. J. Vackem studovali díla plzeňských tiskařů a spisy vlasteneckých jezuitů (bratři Tannerové). Mezi další spolupracovníky V. J. Vacka patřili: strahovský knihovník Cyril Straka, správce strahovského hudebního archivu Romuald Perlík (muzikolog a redaktor časopisu Cyril). Do kláštera jezdil za Vackem Dr. Izak Collijn – ředitel Královské knihovny ve Stockholmu a člen komise pro Souborný katalog prvotisků při Státní knihovně v Berlíně a sbíral zde informace o českých knihách a knihovnách pro své studie a články.

Z výše uvedeného vyplývá, že Václav Jaroslav Vacek byl velký vlastenec a hrdý Čech. Nabízí se tedy otázka, jaký byl vztah německého nacionalisty opata Gilberta Helmera k vlastenci V. J. Vackovi? Opat si Vacka vážil a uznával ho. Zvrat nastal, když se Vacek odmítl přidat na stranu německé části konventu a dále podporoval vlastenectví a udržoval styky s českými přáteli. Gilbert byl schopný, energický, výborný organizátor a hospodář, ale také chladný kariérista a německý nacionalista.¹⁶¹ Šířil v oblasti německví, proti němuž bojoval Mladějovský a Vacek svými besedami a zábavami s českým zpěvem a recitací. Podnikali výlety na památná místa v kraji a propagovali českou hudbu a knihy.¹⁶²

---

¹⁶¹ CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 106.

¹⁶² CHALOUPKOVÁ, J. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. In: *Sborník chebského muzea*. Cheb : Chebské muzeum, 1999, s. 107.

4.5 Milo Richard Nentwich

Milo Richard Nentwich (*24. 8. 1873 Mariánské Lázně - + 6. 1. 1949 Mariánské Lázně) byl národností Němec. Vystudoval gymnázium v Chebu a dále studoval teologii v Innsbrucku a Praze, kde byl roku 1897 vysvěcen na kněze. Téhož roku se stal členem Univerzitní knihovny ve Vídni a byl jím až do své smrti. V letech 1901 až 1902 absolvoval Nentwich odbornou praxi v klášterní knihovně v Teplé, aby se připravil na funkci vedoucího knihovníka a archiváře této unikátní knihovny. Stal se tak prvním profesionálním knihovníkem v Teplé a to právě v době, kdy byl dostavěn nový trakt knihovny a muzea. Podílel se tedy velkou měrou na stěhování knihovního fondu a pořádání všech knihovních sbírek tepelské knihovny. Archiv kláštera rozdělil na tři samostatné části. První částí byl uzavřený opatský historický archiv, druhou živý archiv se spisovnou na prelaturě a třetí část tvořil hospodářský archiv.¹⁶³

Nentwich údajně pořídil první soupis rukopisů v klášterní knihovně. Nutno podotknout, že zásluhu na stěhování knihovny do nových prostor roku 1906 a následném uspořádání knihovních sbírek měl také Václav J. Vacek (viz výše). Doktor Hlinomaz se domnívá, že tato práce musela trvat nejméně deset let a dále podotýká, že nebyla dokončena ani v letech 1950 – 1990 za spravování knihovny státem.¹⁶⁴ Díky M. Nentwichovi a Václavu Vackovi tak vznikl nový katalog knihovny. Dokázali zkatalogizovat 100 000 svazků a 100 fragmentů, mezi nimi i české texty, na které se zaměřili.¹⁶⁵ Milo Richard Nentwich v letech 1917 – 1925 sice zpracoval stručný soupis tepelských rukopisů, ale ten byl bohužel (jak se později ukázalo) nevyhovující.¹⁶⁶ Tento seznam byl vytvořen tak, že Nentwich kodexy očísloval a seřadil chronologicky podle doby vzniku. Následně byly kodexy rozříděny podle jazyka, kterým byly napsány.¹⁶⁷

Na práci v knihovně se tento knihovník velmi soustředil a výsledkem bylo např. publikování katalogu tepelských rukopisů ve dvou částech ve sborníku „*Beiträge zur Geschichte des Stifts Tepl*“ (Marienbad 1917 a 1925), ve kterém bylo uvedeno 660 kodexů.

---

¹⁶³ HOFFMANNOVÁ, J., PRAŽÁKOVÁ, J. *Bibliografický slovník archivářů českých zemí*. Praha : Libri, 2000, s. 445.

¹⁶⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 168.

¹⁶⁵ TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Plzeň : Grafika, 1947, s. 56.

¹⁶⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 150.

¹⁶⁷ NENTWICH, M. *Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek*. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl*. Marienbad : A. H. Bayer, 1917, s. 114.

Nentwich spolupracoval s Komisí pro mezinárodní soupis prvotisků „*Gesamtkatalog der Wiegendrucke Berlin*“ a Komisí pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků Praha. Kromě evidence knih se Nentwich zaměřil také na organizaci výpůjční služby.

Také společensky byl Nentwich velmi činný, o čemž svědčí jeho členství v Akademické kongregaci Panny Marie (od roku 1890), v Katolickém univerzitním spolku v Salzburgu – Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen a v sudetoněmeckých spolcích na Tepelsku a Chebsku. Roku 1904 byl Milo Nentwich vyznamenán bulharským rytířským Řádem svatého Alexandra za civilní zásluhy a byl jmenován arcibiskupským notářem. Po válce chtěl odejít do Německa, ale na žádost převora H. J. Tyla zůstal v Teplé ve funkci hlavního knihovníka a vedoucího muzejních sbírek až do své smrti (1949).¹⁶⁸

4.6 Dr. Bruno Walter Dolch

Bruno Walter Dolch (* 7. 6.1883 Jablonec nad Nisou - + 9. 12. 1914 Rusko) se narodil do národnostně smíšeného manželství. Jeho otec Bruno Dolch (Němec) byl obchodníkem v Jablonci nad Nisou. Maminka byla Češka jménem Emilie Karolína a byla dcerou notáře. Walter byl nejstarším potomkem ze čtyř dětí. Měl dva bratry, Juliána Oskara (1885) a Friedricha Wilhelma (1888) a sestru Marii Emmu (1891). Walter chodil do obecné a měšťanské školy v Jablonci nad Nisou a dále navštěvoval reálné gymnázium v Žitavě. Maturoval o velikonocích roku 1902. Následovalo studium v Drážďanech (1902 – 1903) a v Mnichově. Poté bádál v Rakousku (převážně v Praze) i v zahraničí a pracoval pro rukopisný archiv německé komise v Berlíně. V letech 1905 až 1909 studoval v Lipsku germanistiku, lingvistiku a literární historii. Doktorát získal v oboru německé jazykovědy a literární vědy (disertace - *Die Verbreitung oberländischer Mystikerwerke im Niederländischen*). Při psaní této práce čerpal Dolch z německých rukopisů, které katalogizoval v rámci spolupráce s Berlínskou akademií věd a kromě toho se do hloubky věnoval studiu středo-hornoněmecké mystiky a část výsledků svého bádání použil pro disertační práci. Ve svém životopise Dolch, zřejmě záměrně, neuvádí, že studoval také v Praze (zimní semestr ročníku 1904 -1905). O pobytu a činnosti Dolcha v Praze je jen málo

---

¹⁶⁸ HOFFMANNOVÁ, J., PRAŽÁKOVÁ, J. *Bibliografický slovník archivářů českých zemí*. Praha : Libri, 2000, s. 445.

informací. V univerzitním archivu jsou záznamy o zapsaných přednáškách, ale o jeho badatelské činnosti při studiu rukopisů univerzitní a muzejní knihovny, o zpracování katalogů, kterým měl být pověřen, spolehlivé informace chybí. Dolch měl údajně kompletně zkatalogizovat (v rukopisné formě) německé rukopisy Knihovny Národního muzea. Tato práce souvisela s projektem centrálního katalogu německých rukopisů v Evropě. (Tento projekt organizovala berlínská akademie věd a vedl ho Konrád Burdach.) Nicméně práce na tomto katalogu zavedla Waltera Dolcha do broumovské klášterní knihovny a odtud (1911) do knihovny Dr. Eduarda Langerera. Langerer byl zámožný muž (jeho manželka byla dcerou textilního podnikatele Benedikta Schrolla) a díky této skutečnosti mohl Langerer pro svou knihovnu nakupovat jednotlivé knihy i cenné sbírky např. soubor rukopisů a starých tisků. Dolch byl se svými znalostmi dobrým rádcem. Jelikož Dolch padl ve válce v pouhých 31 letech, nezanechal po sobě příliš rozsáhlé dílo. Svě vědecké články posílal do „*Časopisu českého musea*“ a „*Českého časopisu historického*“ a byly hodnoceny kladně. Přesto se Dolchovo jméno v českých publikacích věnovaných vědě a vědcům příliš nevyskytuje, známější je v Německu („*Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder*“). Roku 1909 sepsal Dolch vlastní stručný životopis, který měl sloužit pro potřeby rigorózního řízení na Filozofické fakultě univerzity v Lipsku. Dolch publikoval v němčině a věnoval se převážně rukopisům a starým tiskům, ať už v rakouských knihovnách či knihovně Dr. Langerera.¹⁶⁹

Do historie klášterní knihovny v Teplé se Walter Dolch zapsal díky spolupráci s opatem Helmerem, vášnivým sběratelem knih.¹⁷⁰ Tepelská sbírka prvotisků patří k nejzajímavějším sbírkám svého druhu u nás (nejstarší dochovaný prvotisk pochází z roku 1470), což muselo být pro mladého badatele lákavé a inspirativní. Inkunábule knihovny se od 17. do 19. st. pokoušeli zpracovat např. Bruno Gily a Filip Klimeš. Skutečný vědecký soupis však učinil až Dr. Walter Dolch. Pracoval na něm od roku 1909 do začátku první světové války, ve které padl. Soupis tedy není úplný. Dolch před odjezdem na frontu zanechal vzkaz, že pokud ve válce padne, má jeho práce připadnout klášteru.¹⁷¹ Dalším důkazem, že se Dolch aktivně podílel na uspořádání knihovního fondu, jsou evidenční cedulky nalepené na předešlé knih,

¹⁶⁹ MIKUŠEK, E. *Walter Dolch (1883 – 1914)*[on line]. Dostupné z: www.jindrich.wz.cz/pvh/dolch.html [citováno 21. 10. 2014].

¹⁷⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 155.

¹⁷¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 149.

jeho rukou vyplněné a také přípisky čísel.¹⁷² Přestože Walter Dolch nebyl tepelským knihovníkem a jako badatel působil v klášteře pouze krátce, jeho přínos pro knihovnu není jistě zanedbatelný.

4.7 PhDr. Emma Urbánková

PhDr. Emma Urbánková (*23. 4. 1909 Louny – + 29. 5. 1992 Praha) byla po ukončení vyššího gymnázia přijata ke studiu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Studovala české dějiny a srovnávací dějiny literatury. Současně absolvovala dvouletý knihovnický kurz v pražském Klementinu u Zdeňka Tobolky a vstoupila do jeho Knihovědné společnosti. V roce 1933 začala pracovat v Univerzitní knihovně v oddělení cizojazyčné jmenné katalogizace. O rok později přestoupila na pracoviště rukopisů a vzácných tisků. Zde pracovala až do roku 1992. Za války se aktivně podílela na stěhování vzácných knižních památek na bezpečnější místo a po válce se zasloužila o jejich zpřístupňování. Díky jejímu přispění bylo zachráněno mnoho knižních památek několika knihoven a po organizační stránce zabezpečila doplňování a zpracování spravovaných fondů. Po roce 1945 se díky její iniciativě rozšířilo užívání rukopisů a starých tisků ke studiu a kulturně politické činnosti. Roku 1952 vyšla kniha Emmy Urbánkové „*K počátkům českého knihtisku*“ (v Praze knihu vydala Královská česká společnost nauk) a následovala další ediční činnost. Roku 1957 vyšly „*Rukopisy a vzácné tisky pražské Univerzitní knihovny*“ (vydalo v Praze státní pedagogické nakladatelství), v roce 1959 byla Urbánková editorkou, vědeckou redaktorkou a předsedkyní komise připravující „*Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách, archivech a muzeích*“, roku 1971 byla vydána „*Pravidla jmenné katalogizace starých tisků, prvotisků a rukopisů*“ – podle zásad Komise pro soupis a studium rukopisů ČSAV. Podle těchto pravidel knihovny zpracovávaly své historické fondy. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let vydávala Emma Urbánková v edici *Cimelia Bohemica* vzácné knižní památky a roku 1975 byl zásluhou Urbánkové vydán „*Pasionál Přemyslovny Kunhuty*“. V letech 1975 – 1989 byla doktorka Urbánková členkou vědecké archivní rady ministerstva vnitra v Praze. Jak je z výše

---

¹⁷² HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 150.

uvedeného patrné, Emma Urbánková se ve své vědecké činnosti věnovala zejména dějinám české knihy (prvotisky a počátky českého knihtisku), propagační a metodické činnosti (pravidla popisu rukopisů a prvotisků), ediční činnosti v oblasti historických fondů a pořádala odborné semináře.¹⁷³

Doktorka Urbánková byla členkou komise „*Gesamtkatalogu der Wiegendrucke*“ Německé státní knihovny v Berlíně. Roku 1979 odešla do důchodu a věnovala se inkunabulistice. Výsledkem této činnosti byly třísvazkové „*Prameny a literatura k počátkům českého knihtisku*“ (Praha, 1984 -1986) a „*Soupis prvotisků českého původu*“ (Praha, 1986). Při svých bádáních došla Urbánková k závěru, že první knihou vytištěnou u nás byla „*Statua Arnošta z Pardubic*“ (Plzeň, 1476). V roce 1994 vyšel první díl „*Knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století - dodatky*“. (Praha, 1994), na kterém Emma Urbánková pracovala, ale jehož vydání se nedočkala (zemřela 1992).¹⁷⁴

Paní doktorka Urbánková pracovala v klášterní knihovně v období, kdy byl klášter spravován státem jako národní kulturní památka. V kapitole o historii klášterní knihovny již bylo zmíněno, že se zasloužila o vznik soupisu inkunábulí a zrevidovala a doplnila signaturový přehled vytvořený Waterem Dolchem. Díky její práci se dostala do povědomí odborné veřejnosti cenná díla tepelské klášterní knihovny a bylo tak poukázáno na její význam. K dobrému jménu knihovny v Teplé přispívá i fakt, že byla (a stále je) předmětem zájmu odborníků v oblasti knihovnictví.

4.8 Heřman Josef Tyl

V úvodu této kapitoly je nutno podotknout, že Heřman Josef Tyl nebyl knihovníkem ani archivářem, ale převorem kláštera. Z prostudované literatury je však zřejmé, že svým laskavým přístupem k lidem přispěl k dobrému jménu celého kláštera včetně knihovny, zasloužil se o jeho propagaci např. vydáním knihy „*Klášter Teplá*“ (Plzeň, 1947) a knihovní fond klášterní knihovny byl obohacen o jeho pozůstalost.

---

¹⁷³ HOFFMANNOVÁ, J., PRAŽÁKOVÁ, J. *Bibliografický slovník archivářů českých zemí*. Praha : Libri, 2000, s. 676.

¹⁷⁴ SČK. *Urbánková, Emma, PhDr.* [on line]. Dostupné z: <http://sck.sdruk.cz/record?id=447> [citováno 25. 10. 2014].

Heřman Josef Tyl (* 31. 7. 1914 Cakov na Hané - + 10. 12. 1993 Mariánské Lázně) roku 1928 ukončil měšťanku v Náměšti na Hané a začal studovat na gymnázium v Litovli. O rok později přestoupil na gymnázium do Kroměříže. V roce 1930 musí ale student Tyl kvůli dlouhé nemoci přestoupit na gymnázium do Prešova. Zde maturoval roku 1935. Po maturitě začal pracovat jako novic premonstrátské kanonie v Nové Říši. V letech 1936 – 1941 studoval teologii v Brně a roku 1940 vydal knihu „*Opatský chrám sv. Petra a Pavla v Nové Říši*“ (Brno, 1941). Dne 15. 7. 1940 byl Tyl vysvěcen na kněze. Stalo se tak v Brně a vysvěcen byl Josefem Kupkou. Tyl v této době studoval již pátý ročník na teologické fakultě a zároveň pracoval jako výpomoc v duchovní správě v Brně-Židenicích. O rok později jmenovala papežská dispense Heřmana novicmistrem řádu v Nové Říši. V květnu 1942 byl zatčen gestapem a vězněn v Jihlavě, Brně a v koncentračním táboře Osvětim, od srpna 1943 pak v Buchenwaldu. Dne 11. 4. 1945 americká armáda osvobodila Buchenwald. Tyl se však domů ihned nevrátil, odjel do Paříže a během této cesty se u něho začala projevovat nákaza tyfem, kterým byl nakažen v koncentračním táboře. Léčen a vyléčen byl Heřman v Pausterově nemocnici v Paříži. Srpnu 1945 se konečně vrátil domů.¹⁷⁵ Ihned nastoupil jako novicmistr a administrátor farnosti v Nové Říši.

Dne 1. 3. 1946 byl Heřman Josef Tyl jmenován (strahovským opatem Jarolímkem, jako generálním vikářem řádu) převorem kláštera v Teplé. Před Tylem stál hned na počátku nelehký úkol, zachránit klášter před znárodněním.¹⁷⁶ V klášteře převládalo až do konce války německé osazenstvo a proto, podle retribučního zákona, měl klášter připadnout státu. Tyl pro svou věc využil skutečnost, že byl nacistickým vězněm. Ironií osudu jeho pronásledování nacisty dopomohlo k tomu, že převor Tyl svůj klášter uhájil a klášter státu nepřipadl. Z Teplé se stala česká kanonie. Díky své komunikativnosti získal Tyl záhy mnoho noviců.¹⁷⁷ Roku 1947 byl za Tylova přičinění prohlášen za svatého blahoslavený Hroznata a Heřman téhož roku vydal knihu „*Kláster Teplá*“ (Plzeň, 1947). V následujícím roce vydává převor další knihu „*Dar české dívce z koncentračního tábora*“ (Kláster Teplá, 1948).

Zlomovým se pro Tyla stal rok 1948, kdy odmítl nabídku stát se ministrem zdravotnictví ve vládě Klementa Gottwalda. O rok později byl v tisku označen za signatáře prokomunistické „Katolické akce“. To Tyl odmítá a ohrazuje se proti nařčení. Ani jeho

---

¹⁷⁵ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.* Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 18.

¹⁷⁶ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.* Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 35.

¹⁷⁷ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.* Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 37.

kontakty „na vysokých místech“ nedokázaly zabránit zatčení v únoru 1950.¹⁷⁸ Komunisté Tyla věznili v Karlových Varech a v Praze, rozsudek byl vynesena 25. 1. 1951 a zněl dvanáct let vězení. V letech 1951 až 1958 pobýval Tyl ve věznicích ve Valticích, v Jáchymově, na Borech, v Leopoldově a na Mírově. Dne 12. 12. 1958 byl Heřman podmíněčně propuštěn.¹⁷⁹

Po propuštění z vězení pracoval Tyl v JZD v Cakově jako skladník do roku 1964. V červnu 1961 byly Tylovi prezidentem republiky odpuštěny všechny tresty a navracena všechna práva. V letech 1962 – 1964 pracoval v Cakově jako místopředseda JZD. Dne 26. 2. 1964 zahradil Okresní soud v Olomouci jeho odsouzení a téhož roku se stal Heřman administrátorem farnosti v Bohuslavicích u Konice.

V srpnu roku 1969 byl Heřman Tyl jmenován administrátorem děkanství v Mariánských Lázních. Přesně v den Tylových šedesátých narozenin (1974) mu však byl odebrán státní souhlas udělený k výkonu jeho povolání a byl odeslán do důchodu. Během několika dní musel opustit Mariánské Lázně. Vzápětí na to byl jmenován arcibiskupským radou.¹⁸⁰ Díky intervenci G. Husáka mohl Tyl v letech 1974 – 1987 pobývat v Bítově u Znojma a působit zde jako výpomoc v duchovní správě, avšak pod dozorem. Od března do září roku 1987 zastával Tyl funkci kaplana farnosti u sv. Mořice v Olomouci. Od října tohoto roku až do srpna roku 1990 pak zastával funkci administrátora farnosti Slatinice.

Po třiceti letech života stráveném na Moravě se Heřman Tyl vrací do Čech a 19. 9. 1989 se stává opatem kanonie Teplá, jejímž administrátorem byl od roku 1951. Zhruba o měsíc později byl v Arcibiskupském paláci v Praze benediktován. V letech 1990 až 1993 je Tyl zastupován ve funkci převora Hugem Josefem Pitlem a to kvůli těžké nemoci (skleróza multiplex). O Heřmana pečují bratři a sestry na děkanství v Mariánských Lázních. Kvůli své nemoci také Tyl rezignoval na funkci opata (1992).¹⁸¹

K osobě Heřmana Josefa Tyla se vyjádřil také PhDr. Milan Hlinomaz.

M. Hlinomaz, jako tepelský knihovník, měl tu možnost roztřídit Tylovu písemnou pozůstalost a knihovnu, protože právě za doby jeho působení v tepelské klášterní knihovně sem byla tato pozůstalost přivezena. V roce 1999 byla svezena z přilehlých far do Teplé.

---

¹⁷⁸ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.* Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 35.

¹⁷⁹ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.* Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 58.

¹⁸⁰ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.* Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 88.

¹⁸¹ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.* Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 106.

S prací pomáhal Hlinomazovi brigádník Ing. Martin Slaboch. Hlinomaz jako archivář a knihovník přetřídil Tylovu pozůstalost, aby bylo možno ji lépe využít k dalšímu bádání. Tylovu pozůstalost třídil podle zavedeného archivářského akademického schématu. Materiál byl roztříděn do kategorií: osobní a úřední korespondence - česká a cizojazyčná,¹⁸² osobní doklady, dokumentační materiál (převážně obrazový) – fotografie, vyznamenání a ocenění (dne 18. 7. 1947 byl Tylovi udělen prezidentem republiky Československý válečný kříž 1939 a Československá vojenská medaile za zásluhy prvního stupně), osobní drobnosti např. brýle, krabičky od léků, krabičky sešité z pohlednic – zřejmě dárky od blízkých apod. Součástí této sbírky je i černobílý film z roku 1959, který zachycuje pohřeb Heřmanovy maminky. Tylovo vyznamenání – Československý válečný kříž 1939 a medaili Za zásluhy ČSR, stejně jako průkaz Československého svazu protifašistických bojovníků uložil knihovník Hlinomaz do muzejní expozice kláštera.

Součástí písemné pozůstalosti byla i Tylova literární tvorba. Kromě děl homiletických obsahuje také monografie např. z roku 1940 kniha o kostele v Nové Říši, samizdatový strojepis, ve kterém popisuje kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mariánských Lázních nebo kniha o vzácných stromech. V pozůstalosti však nebyla přípravná brožura z roku 1946 pojednávající o tepelském klášteře ani (o rok mladší) monograficky zpracované dějiny kanonie. Velkou dokumentární hodnotu má Tylova korespondence, psaná z koncentračních táborů a komunistických kriminálů.¹⁸³

Tylova pozůstalost uložená v klášterní knihovně pochází z let 1950 – 1958. Jedná se o 96 dopisů (zřejmě pouze část korespondence), psaných rukou na vězeňských formulářích, některé z nich byly později přepsány na stroji. Většina dopisů je adresována rodičům a sourozencům, obzvlášť sestře Marii a jejím dětem – Marušce, Lidušce a Józovi. V dopisech se nezmiňuje o vězení ani o politických názorech. Z dopisů je zřejmé Tylovo hluboké náboženské cítění, modlí se za své blízké a žehná jim.¹⁸⁴ Záznamy pochází z věznic v Kolíně, z Leopoldova a z Mírova. Ve vzpomínkách jsou v největší míře zastoupeny

---

¹⁸² MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem*. Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 137.

¹⁸³ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem*. Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 138.

¹⁸⁴ TYL, H. J., ed. Tichý F. et al. *Strom urostlý a krásný, myšlenky a vzpomínky z let 1951 – 1958*. Praha : GEUM, 2003, s. 6.

vzpomínky na rodinu a známé. Tyl se zajímá o děti sestry Marie, jak se jim daří, co se učí, jaké čtou knihy apod.¹⁸⁵

Z textu je patrné, že víra dávala Tylovi sílu přežít ve zdraví a bez šrámů na duši vězení. Svůj úděl chápe jako poslání, vše se stalo, protože se to stát mělo, Bůh si to tak přeje. Tyl byl Bohem určen, aby pomáhal ostatním vězňům překonat pobyt ve vězení. V dopisech děti své sestry nazývá „našimi dětmi“, zajímá se o jejich výchovu a vzdělání, modlí se za ně, přeje si být s nimi. Sám sebe Heřman nelituje, protože tato zkušenost ho obohacuje.¹⁸⁶ Heřmana pouze mrzí, že nemůže rodině pomáhat jinak, než svými modlitbami. Váží si lásky, kterou mu rodina prokazuje, nabádá členy rodiny, aby se usmívali a byli veselí, protože každý nese zodpovědnost za své činy, i ti, kteří působí příkoří.¹⁸⁷

Doktor Hlinomaz ve svém vyjádření k osobě Heřmana Josefa Tyla výstižně poznamenává: „Uvedená pozůstalost včetně knihovny jsou svědectvími o člověku, o svém původci a vlastníkovi.“¹⁸⁸ Pokud jde o Tylovu osobní knihovnu, její obsah dokládá, že to byl člověk zvědavý, se zájmem o různá odvětví lidské činnosti. V knihovně jsou knihy o dějinách církve i umění např. knihy o baroku od Zdeňka Kalisty, duchovědná díla Jana Merella, encyklopedie i krásná literatura (část z edice Antická knihovna) nebo knihy o psychologii. Nemálo děl je místopisných- z Čech, Moravy a Slovenska a přírodopisných.¹⁸⁹

4.9 Mgr. Jana Chaloupková

Mgr. Jana Chaloupková (*1938 Dolní Kralovice) se jako desetiletá s rodiči přestěhovala do Teplé a navštěvovala jedenáctiletku v Plané. Přála si studovat v Praze na univerzitě, ale pro velký počet uchazečů nebyla přijata. Vyplnila tedy přání své matky a začala studovat na Vyšší

---

¹⁸⁵ TYL, H. J., ed. Tichý F. et al. *Strom urostlý a krásný, myšlenky a vzpomínky z let 1951 – 1958*. Praha : GEUM, 2003, s. 7.

¹⁸⁶ TYL, H. J., ed. Tichý F. et al. *Strom urostlý a krásný, myšlenky a vzpomínky z let 1951 – 1958*. Praha : GEUM, 2003, s. 14.

¹⁸⁷ TYL, H. J., ed. Tichý F. et al. *Strom urostlý a krásný, myšlenky a vzpomínky z let 1951 – 1958*. Praha : GEUM, 2003, s. 15.

¹⁸⁸ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem*. Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 140.

¹⁸⁹ MUCHA, V. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem*. Praha : GEUM Praha s. r. o., 2005, s. 140.

pedagogické škole v Ústí nad Labem, kde v roce 1957 ukončila studium jako učitelka češtiny a ruštiny a svou pedagogickou kariéru zahájila na základní škole v Toužimi. Zde působila tři roky a jako mladá a perspektivní pedagožka vstoupila do strany. V roce 1960 došlo k územní reorganizaci, v rámci které musela odejít do obce Bochov v okrese Karlovy Vary. Zde působila jen krátce, protože onemocněla infekční žloutenkou a tudíž nemohla dlouhou dobu vyučovat. Když se po nemoci zotavila, podala si žádost, aby mohla vyučovat na základní škole v Teplé. Žádosti bylo vyhověno.

Jana Chaloupková pracovala již za svých studií jako brigádnice v tepelské klášterní knihovně a absolvovala několik úrovní knihovnických kurzů. Zřejmě proto se Jana Chaloupková rozhodla pracovat v klášterní knihovně v Teplé jako knihovnice. Na toto místo nastoupila 1. 9. 1963. Ředitelem knihovny byl toho času Karel Seidl, který Janě Chaloupkové předal své zkušenosti. Chaloupková chtěla mít odpovídající vzdělání, proto se rozhodla pro studium knihovnictví a vědeckotechnických informací na Fakultě sociálních věd a publicistiky Univerzity Karlovy. Studium ukončila v roce 1970 a její diplomová práce „*Čeští premonstráti v Teplé a jejich účast na budování klášterní knihovny*“ (Praha, 1970) se stala cenným zdrojem informací pro mnoho prací mladších odborníků a studentů. Jana Chaloupková se také aktivně účastnila veřejného života. Byla členkou Sboru pro občanské záležitosti při Městském národním výboru v Teplé a jeho kronikářkou, byla lektorkou Večerní školy při Městském výboru KSČ a také členkou Svazu žen v Teplé. Pro svou dobrosrdečnost a ochotu pomoci byla paní Chaloupková místními občany oblíbena.¹⁹⁰ Mgr. Jana Chaloupková pracovala tepelské klášterní knihovně až do roku 1996.¹⁹¹

Mgr. Chaloupková je autorkou několika publikací, pojednávajících o klášteře v Teplé a také o městečku Teplá např.: „*Minulost tepelského kláštera premonstrátů v dokumentech: katalog výstavy archiválií, pořádané k 800. výročí založení kláštera*“ (Teplá, 1994), „*Teplá*“ (Plzeň, 1982) nebo „*Z minulosti a současnosti Tepelska*“ (Teplá, 1985).¹⁹² Ediční činnost Mgr. Jany Chaloupkové napomohla k propagaci kláštera (a také jeho knihovny). Díky publikacím Mgr. Chaloupkové se klášter více dostává do povědomí veřejnosti.

---

¹⁹⁰ HEROLDOVÁ, E. Život upsaný knihám. In: *Vlasta*, Všechny stránky ženy, 38. Praha: Mona, 1947- . Rok vydání 1984, č. 20, s.23.

¹⁹¹ TOMAN, L., *Současná situace v klášterní knihovně* [rozhovor]. Teplá, 25. 9. 2013.

¹⁹² Souborný katalog ČR. In: Národní knihovna [online]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/F/LRRV9TEB913XHJPT3N8EV5RCNB3BJD3C3JCKUF58X929KN6VK-30508?func=short-jump&jump=000021> [citováno 10. 3. 2015].

4.10 PhDr. Milan Hlinomaz, Ph.D.

PhDr. Milan Hlinomaz, Ph.D. (*1959, Praha) nebyl po absolování základní školy přijat na střední školu z politických důvodů. Rok navštěvoval zemědělské učiliště ve Středoklukách u Prahy. Střední školu nakonec vystudoval v letech 1975 – 1979. Poté nastoupil na dva roky na vojnu do Brna. Roku 1982 nebyl přijat na vysokou školu, a proto začal pracovat jako pracovník fyzické ochrany archiválií ve Státním ústředním archivu v Praze. Práce fyzické ochrany archiválií spočívala v likvidaci prachu a plísní ve fondu. Po ukončení dvouletého archivního kurzu se stal Milan Hlinomaz archivářem. Roku 1986 byl Hlinomaz přijat ke studiu archivnictví a historie do Brna a studium absolvoval na Filozofické fakultě univerzity Karlovy v Praze. V roce 1991 získal titul Magistra. Ihned na studium navázal postgraduálním studiem pomocných věd historických. Toto studium zakončil o rok později rigorózní zkouškou a obhájil doktorskou práci o československé státní symbolice.¹⁹³

V letech 1990 – 1996 byl Milan Hlinomaz členem heraldické komise při Parlamentu ČR, inicioval její vznik a podílel se na vytvoření československé a později české státní symboliky.¹⁹⁴ Navíc v roce 1990 přešel do Archivu Národního muzea, ve kterém uspořádal písemné pozůstalosti některých vědeckých a politických osobností např. Vladislava Klumpara, Přemysla Šámala, Jindřicha Matiegka nebo Júlia Verčička.

V letech 1993 -1995 byl Milan Hlinomaz knihovníkem klášterní knihovny na Strahově. Zde zpracovával staré tisky a klášterní archiv a zasloužil se o využívání knihovního a archivního fondu knihovny v odborné činnosti. V květnu 1996 se doktor Hlinomaz stal knihovníkem a archivářem v tepelském klášteře.¹⁹⁵ Zde působil do dubna 2009. Za svého působení provedl katalogizaci fondů, přispěl k vydání soupisu tepelských rukopisů, sepsal a vydal přehledy tepelských prvotisků („*Minulostí západočeského kraje 35, 2000*“, Ústí nad Labem, 2000) a paleotypů („*Minulostí západočeského kraje 36, 2000*“, Ústí nad Labem,

---

¹⁹³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 316.

¹⁹⁴ *Historická dílna. PhDr. Milan Hlinomaz Ph.D.* [on line]. Dostupné z: <http://www.historickadilna.fpe.zcu.cz/Hlinomaz.htm> [citováno 4. 11. 2014].

¹⁹⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 316.

2000). Díky těmto soupisům bylo možné prohlásit knihovní fond kláštera za kulturní památku.¹⁹⁶

Doktor Hlinomaz je také autorem monografií o náhrobcích ve vyšebrodském klášteře a strahovské bazilice v Praze. Jelikož se kromě historie státní heraldiky zabýval náhrobními plastikami v kláštorech.¹⁹⁷ Předmětem jeho zájmu se staly také církevní dějiny kláštera v Teplé a jejich vliv za hranicemi regionu. Publikační činnost M. Hlinomaze je velmi rozsáhlá. Publikoval ve všech oborech, kterým se věnoval. Napsal přes 80 článků a odborných studií, stejný počet recenzí a anotací literatury a přednášek.¹⁹⁸

Ve všech kláštorech, v nichž Hlinomaz působil, vytvořil zásady spisového řádu, badatelský řád (vzorem mu byla státní archivní síť) a oborové příruční knihovny v badatelnách. Svě odborné znalosti využíval při restitučních procesech návratu mobiliáře.¹⁹⁹ V současné době je doktor Hlinomaz zaměstnán jako archivář na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.²⁰⁰

4.11 Mgr. Lucie Toman

Současnou archivářkou a knihovnicí klášterní knihovny v Teplé je Mgr. Lucie Toman (* 1984). Rodina Mgr. Toman je původem z Polska. Slečna Toman vystudovala na Univerzitě Palackého v Olomouci obor Historie a polská filologie. V současné době pokračuje ve studiu a v rámci doktorského studia studuje obor České dějiny, se specializací na náboženské dějiny 16. st. Práci v tepelské klášterní knihovně získala Mgr. L. Toman na doporučení profesorky olomoucké univerzity, u které studovala. Mgr. Toman pracuje v klášterní knihovně od roku 2011. Slečna Toman bydlí přímo v areálu kláštera, v budově sloužící pro

---

¹⁹⁶ *Historická dílna. PhDr. Milan Hlinomaz PhD.* [on line]. Dostupné z: <http://www.historickadilna.fpe.zcu.cz/Hlinomaz.htm> [citováno 4. 11. 2014].

¹⁹⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 316.

¹⁹⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá, Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 317.

¹⁹⁹ *Historická dílna. PhDr. Milan Hlinomaz PhD.* [on line]. Dostupné z: <http://www.historickadilna.fpe.zcu.cz/Hlinomaz.htm> [citováno 4. 11. 2014].

²⁰⁰ Fakulta humanitních studií UK v Praze. Spisovna [on line]. Dostupné z: <http://fhs.cuni.cz/FHS-561.html> [citováno 4. 11. 2014].

ubytování hostů a poutníků. Jak již bylo zmíněno v kapitole Klášterní knihovna v současnosti, je Lucie Toman jedinou zaměstnankyní knihovny. Práce je to jistě zajímavá, lze se však domnívat, že jeden člověk si v obrovských prostorách knihovního traktu může připadat někdy osamělý, jelikož řeholníci historickou knihovnu kláštera navštěvují jen občas. Řeholníky je mnohem více využívána tzv. konventní knihovna. Konventní knihovna je menší sbírka knih uložená v části kláštera obývané řeholníky. Jedná se v podstatě o příruční knihovnu s moderní náboženskou literaturou. Badatelé a studenti komunikují s knihovnicí především prostřednictvím elektronické pošty nebo facebooku. Mgr. Toman ochotně vyhledává požadované informace a na základě svých zkušeností poskytuje cenné rady. Zajímá se o historii kláštera a informace o tomto jedinečném místě získává nejen z dokumentů, ale také z vyprávění pamětníků. Hlavní pracovní náplní knihovnice klášterní knihovny je inventarizace a zpracovávání evidence knihovního fondu. Dále samozřejmě poskytování informací, spolupráce s badateli a ostatními návštěvníky knihovny, rešeršní činnost apod., tedy činnosti nutné k zajištění řádného fungování knihovny. Zajímavou součástí pracovní náplně archivářky a knihovnice je shromažďování dokumentů týkajících se knihovny. V tepelské klášterní knihovně je propojená funkce archiváře a knihovníka. Mgr. Toman tedy pečuje nejen o knihovní fond, ale stará se také o archiv kláštera. Jak již bylo zmíněno, část archivního materiálu je uložena ve Státním okresním archivu v Chebu, ve Státním oblastním archivu v Plzni a část archivního fondu se nachází v klášterní knihovně. Nakládání s archiváliemi se řídí specifickými pravidly.²⁰¹

---

²⁰¹ TOMAN, L., *Současná situace v klášterní knihovně* [rozhovor]. Teplá, 25. 9. 2013.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce byla věnována historii klášterní knihovny v Teplé a jejím cílem bylo, zaměřit se na osoby, které se podílely na vzniku, rozvoji, uchování, rozšiřování a propagaci knihovny. V prvních kapitolách této práce bylo mou snahou nastínit dějiny kláštera od jeho založení až po současnost. Zmínka byla o zakladateli kláštera blahoslaveném Hroznatovi z Ovence, jehož život je znám především z legendy. V kapitole o historii kláštera byly dále nastíněny události, které významně ovlivnily dějiny tohoto místa a život v něm. Také zde bylo mnou snahou upozornit na osoby, jež se významně zapsaly do historie kláštera, protože jsou to právě lidé, kdo tvoří dějiny našeho civilizovaného světa. Klášter v Teplé náleží premonstrátskému řádu, a proto jsem považovala za nutné, věnovat jednu z kapitol charakteristice tohoto řádu. Zakladatelem řádu byl sv. Norbert z Xanten a řád vznikl ve 12. st. ve Francii.

Stěžejní kapitoly práce jsou věnovány historii knihovny a osobnostem, které se podílely na vzniku, uchování a propagaci klášterní knihovny. Ve stručnosti jsem se pokusila zaznamenat historický vývoj knihovny od dob jejího založení až po současnost. Kapitoly týkající se historie knihovny jsou zaměřeny na interiér, akvizice, složení knihovního fondu a současnou situaci v knihovně. Interiér knihovny je architektonicky zajímavý. Klášterní knihovna nejsou jen jakési prostory pro uložení knih. Knihovna je vyzdobena freskami, plastikami a umělecky kované zábradlí na galeriích umocňuje zážitek z návštěvy knihovny. U mne osobně vstup do knihovny vyvolával pocit, který mívám při vstupu do kostela. Pokud jde o akvizice, jejich rozsah a charakter se měnil společně s dobou. Možnosti nákupu, pořizování knih a také potřeba knih byla v různých dobách různá. Odvíjela se od momentální situace ve společnosti. Stručný popis současné situace v klášterní knihovně uzavírá kapitolu o historii knihovny. Všechny také dnešní situace a poměry se stanou historií. V kapitole nazvané Osobnosti klášterní knihovny jsou přiblíženy životy lidí, jejichž osudy mne při studiu literatury o klášteře zaujaly, ať už životem plným zvrátů (H. J. Tyl.) nebo prací, kterou odvedli v knihovně (M. R. Nentwich, F. M. Klimeš).

Při psaní bakalářské práce jsem si ověřila a prohloubila své znalosti především z historie naší země a knihovnictví. Nové a zajímavé pro mne byly informace o premonstrátském řádu a řeholním životě. Změny, kterými klášter procházel během doby,

odrážely poměry ve společnosti a politickou a kulturní situaci ve státě. Na dějinách kláštera by se daly demonstrovat dějiny celé naší země. Klášter se snažili získat nebo zničit Němci, obával se turecké invaze, zasáhli jej husitské války i selské bouře, drancovali jej Švédové. Za druhé světové války zde byl lazaret a pracovní tábor. Po válce byl klášter zkonfiskován a stal se národní kulturní památkou. A v každé době vznikaly knihy, někdy byly opečovávány jindy ničeny. V předmětu „Dějiny knihoven a knihovnictví“ jsme se učili, že když se daří národu, daří se i knihovně. Záznamy o akvizicích klášterní knihovny jsou toho důkazem.

Klášter v Teplé se stal předmětem mnoha studentských prací zaměřených na různé obory. Tento zájem mně těší, domnívám se totiž, že památky tohoto charakteru by se měly dostat do povědomí širšího okruhu lidí. Toto místo má opravdu co nabídnout. Pěvně věřím, že prováděné rekonstrukce přinesou kýžený výsledek a klášter se stane ještě více turisticky atraktivním. K dobré pověsti kláštera přispívá nemalou měrou i vstřícné a profesionální chování zaměstnanců kláštera. Pokud jde o mou osobní zkušenost, slečna Toman mi pomáhala při hledání podkladů pro mou práci. Na mé písemné dotazy reagovala okamžitě a ochotně mne provedla knihovním traktem (samozřejmě se svolením představeného kláštera).

Svou prací jsem chtěla přispět ke zviditelnění klášterní knihovny v Teplé, poukázat na její význam a upozornit na osobnosti, díky jejichž práci a přičinění byla zachována část našeho národního kulturního dědictví.

RESÜMEE

Von dieser Bachelorarbeit ist der historischen Entwicklung der Stiftbibliothek in Tepl von den ältesten Erwähnungen über ihre Existenz bis zur Gegenwart beschrieben. Das Ziel dieser Arbeit ist die Konzentration auf Persönlichkeiten, die an der Entstehung, an der Entwicklung und an der Erhaltung der Bibliothek, an der Verarbeitung des Bücherfonds und endlich an der Erneuerung (Renovierung) und an der Propagierung teilgenommen wurden. (nebo Diese Arbeit ist konzentriert an....) Im Zeitlauf wurden bedeutende Ereignisse und Persönlichkeiten der Geschichte der Stiftbibliothek erfasst. Es wurde aus historischen Quellen wie auch aus gegenwärtiger Literatur geschöpft, wie aus primärer so auch sekundärer Literatur. Diese Quellen wurden analysiert und verglichen. Mit der Hilfe der Komparation wurde die Grundübersicht über die Geschichte der Stiftbibliothek gebildet. Diese Arbeit soll die Bedeutung der Tepler Stiftbibliothek nicht nur für Orden, Bibliotheker oder Bibliothekswissenschaftler sondern auch für Forscher aus anderen Fächern (z. B. Historie, Architektur, Literatur, Lingvistik, Teologie u. ä.) hervorheben.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

1. ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých buď ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů toho řádu dle roků jich založení*. V Praze: Nákladem kanonie Strahovské, 1877. 573 s.
2. HLINOMAZ, Milan. *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2009. 236 s. ISBN 978-80-86829-46-3.
3. HLINOMAZ, Milan. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most: Aa Reklamní agentura, 1999. 20s.
4. HLINOMAZ, Milan. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv Karlovy Vary, 2003. 317 s. Malé karlovarské monografie; sv. 2. ISBN 80-239-0337-3.
5. HLINOMAZ, Milan. *Knihovna Kláštera premonstrátů Teplá*. [Teplá : Klášter premonstrátů Teplá, 2000]. -- s. 205-213 : il.
6. HOFFMANNOVÁ, Jaroslava a Jana PRAŽÁKOVÁ. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 830 s. Odborná řada. ISBN 80-7277-023-3.
7. JANOUŠEK, Hroznata František. *Klášter Teplá: minulost - současnost*. V Třebíči: Arca JiMfa, 1993. 87 s., [4] s. obr. příl. ISBN 80-85766-05-1.
8. KUKOVÁ, Zuzana, BÄUMLOVÁ Michaela. *Item plures et alios libros : knihy kláštera Teplá ve fondech Národní knihovny České republiky*. 1. vyd.. Praha : Národní knihovna České republiky, 2009. 138 s. ISBN 978-80-7050-578-6 (brož.).
9. MRKVIČKA, Antonín a Jiří HRUBEŠ. *Knihovna Teplá - Klášter*. 2. přeprac. vyd. Praha: Státní turistické nakladatelství, 1962. 27 s.
10. MUCHA, Vojtěch, ed. et al. *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem*. 1. vyd. Teplá: Kanonie premonstrátů Teplá, 2005. 159 s. ISBN 80-86256-40-5.
11. SEIDL, Karel. *Historická knihovna Teplá - klášter*. 1. vyd. Praha: STN, 1965. 8 s.
12. SCHMIDT, Erhard, ed. a Gilbert, VOGT ed. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. 1. Aufl. Donauwörth: Auer, 1993. 183 s. ISBN 3-403-02385-0.

13. TYL, Heřman Josef. *Klášter Teplá*. 1. vyd. Plzeň: Grafika, 1947. 86 s.
14. TYL, Heřman Josef. *Strom krásný a urostlý: myšlenky a vzpomínky z let 1951-1958*. 1. vyd. Praha: Geum, 2003. 35 s. ISBN 80-86256-33-2.

Stati

1. NENTWICH, Milo. *Zur Geschichte der Tepler Stiftsbibliothek*. In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata: des Gründers der Klöster Tepl*. Marienbad: A. H. Bayer, 1917. 217 s. Beiträge zur Geschichte des Stiftes Tepl. 1. Bd.
2. CHALOUPKOVÁ, Jana. Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek O. Praem. DITTERTOVÁ, Eva, ed. *Sborník Chebského muzea 1998*. Vyd. 1. Cheb: Chebské muzeum, 1999. 255 s. ISBN 80-85018-17-9.

Články

1. HEROLDOVÁ, Eva. Život upsaný knihám. In: *Vlasta, Všechny stránky ženy*, 38. Praha: Mona, 1947- . Rok vydání 1984, č. 20.

Elektronické zdroje

1. BÄUMLOVÁ, Michaela. Stručné dějiny klášterní knihovny. In: *Klášter Teplá* [online]. 2007 [citováno 22. 9. 2014] Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz-index.html.
2. Fakulta humanitních studií UK v Praze. Spisovna[on line]. © 2014 Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. [citováno 4. 11. 2014] Dostupné z: <http://fhs.cuni.cz/FHS-561.html>.
3. Kanonie premonstrátů Teplá. *Kdo jsou premonstráti?* [on line]. 2007 [citováno 28. 9. 2014] Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html.
4. LEV, Libor. Z historie naší obce [online]. In: *Zpravodaj obecního zastupitelstva Brloh, č. 2. 2000*, [citováno 17. 10. 2014] Dostupné z: http://www.ckrumlov.cz/cz1250/aktual/region/t_br0200.htm.
5. MIKUŠEK, Eduard. *Walter Dolch (1883-1914)*[online]. 2010 [citováno 21. 10. 2014] Dostupné z: www.jindrich.wz.cz/pvh/dolch.html.

6. PhDr. Milan Hlinomaz PhD. *In: Historická dílna* [online]. 2013 [citováno 4. 11. 2014]
Dostupné z: <http://www.historickadilna.fpe.zcu.cz/Hlinomaz.htm>.

7. Slovník českých knihovníků. Urbánková Emma, PhDr. *In: Sdružení knihoven ČR* [online]. 2009 [citováno 25. 10. 2014]
Dostupné z: <http://sck.sdruk.cz/record?id=447>.

8. Souborný katalog ČR. *In: Národní knihovna* [on line]. 2013 [citováno 10. 3. 2015]
Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/F/LRRV9TEB913XHJIPT3N8EV5RCNB3BJD3C3JCKUF58X929KN6VK-30508?func=short-jump&jump=000021>.

9. ŠVANDRLÍK, R. Osobnosti Mariánských Lázní. *In: HAMELIKA, vlastivědné materiály z Mariánskolázeňska* [on line]. 2001 [citováno 14. 10. 2014] Dostupné z: <http://hamelika.wz.cz/h01-01.htm>.

10. Studijní a vědecká knihovna Plzeň. *Online katalog* [on line]. 2004 [citováno 28. 2. 2015]
Dostupné z: http://aleph20.svkpl.cz/F/1U75NFJM9F1BDKQE9QF9LAQ9HPXISLK8CIXN6Y9UYTP6572NDS-01438?func=full-set-set&set_number=018705&set_entry=000012&format=999.

11. Úmrtí Karla Seidla. *In: Národní památkový ústav* [on line]. 10. 4. 2013, vložil NPÚ, ÚOP v Plzni [citováno 12. 11. 2014] Dostupné z: www.npu.cz/news/11955-n/.

Osobní rozhovor

Téma: *Současná situace v klášterní knihovně*, rozhovor s Mgr. Lucií Toman, knihovnicí a archivářkou klášterní knihovny v Teplé, Teplá 25. 9. 2013.

PŘÍLOHY

Příloha A Slovníček pojmů

adligát – přívazek, samostatná bibliografická jednotka, rukopisná nebo tištěná, přivázaná mnohdy k jinému, obsahově odlišnému dílu, s nímž tvoří svazek tzv. konvolut

administrátor – kněz dočasně pověřený vedením farnosti nebo diecéze

akvizice - (lat.) nově získaná věc či osoba, přírůstek

antifonář – zpěvník liturgických zpěvů (antifon) na celý rok, středověký býval bohatě ilustrován

archiválie – dokument, který je vzhledem ke své dokumentární hodnotě uložen v archivu, většinou úřední nebo administrativní povahy, nemá aktuální informační hodnotu

archivní fond - soubor písemností, uložený a zpracovaný z důvodu zachování jeho trvalé dokumentární hodnoty

asketika – nauka o mravní přísnosti

beneficium – (lat.) obročí, majetko-právní podstata zřízená z úřadu, jmění a užitků z majetku spojeného s církevním úřadem

beatifikační proces – prohlášení za svatého

deperdita – dokument (rukopis nebo středověký diplomatický materiál), o kterém jsou známy informace z písemných pramenů, ale který je pohřešován, ztracen nebo zničen

diecéze – území spadající pod duchovní pravomoc biskupa

dokument - je tvořen nosičem informací a množinou informací na něm fixovaných, vytvořený za účelem přenosu dat v čase a prostoru, druhy dokumentů: podle způsobu záznamu dat (např. písemné, obrazové, strojem čitelné atd.), podle odvozenosti obsahu (primární, sekundární a terciární), podle kontinuity (periodické a neperiodické), podle stupně zveřejnění (zveřejněné, nezveřejněné, interní)

elench – evidenční jednotka, evidence spisů určitého fasciklu, registraturní pomocná kniha obsahující signaturu, název a čísla jednacích pod ní zařazená

eucharistie – (řec.) v katolické církvi tzv. svátost oltářní, obřad přijímání podstaty („těla a krve Kristovi“) v níž kněz domněle mění podstatu chleba a vína

folio formát - formát dokumentu, který vznikl z jedinou přeloženého archu papíru (každá složka tedy obsahuje 2 listy, resp. 4 strany) o velikosti 35-45 cm výšky

fragment – pouze částečně dochovaný rukopis, neúplně dochovaný rukopis (pouze jeho část)

generální opat – opat stojící v čele celého řádu

glosa – a) vysvětlivky v textu,

b) poznámky na okraji textu nebo uvnitř textu (interlineární) v rukopisu či tisku

c) stručný komentář k aktuální otázce

graduál – liturgická kniha obsahující zpívané (notované) části mešní bohoslužby

hodinky – předepsané modlitby v průběhu dne podle církevního kalendáře

homiletická literatura – homilie = kázání, promluva, součást bohoslužby, ve které jsou vykládány a aplikovány biblické texty

homiliář – (lat. – řec.) sbírka kázání církevních otců ve formě prostého výkladu biblického textu

iniciála - písmeno umístěné na začátku textu nebo jeho části, odlišené rozměry, výzdobou nebo barvou

inkunábule (lat. = z kolébky) prvotisk, tisk od počátku tisku do 1500, u nás 1. Kronika Trojanská (Plzeň, 1468)

inkunabulistika – věda zabývající se studiem inkunabulí

kapitula – (lat.) sbor duchovních (kanovníků při katedrálním či kolegiálním kostele) v kláštorech a náboženských společnostech shromáždění předních členů jednajících a důležitých záležitostech, generální kapitula – hlavní, nejvyšší kapitula

kapitula – v klášteře sbor řeholníků (premonstráti jsou řeholní kanovníci) s věčnými sliby, kteří společně s představeným řeší zásadní otázky života klášterní komunity

kapitulní síň – místnost, v níž se shromažďuje kapitula

katecheta – učitel náboženství

klausura – uzavřený prostor určený pouze pro řeholníky

knihopis – zde seznam dokumentů zpracovaný podle určitých zásad

knihovnický systém – zde realizace knihovnické a informační činnosti a služby, jejíž cílem je shromažďovat, zpracovávat a uchovávat knihovní dokumenty a informace, následně je poskytovat návštěvníkům knihovny

knihovní jednotka - samostatný svazek dokumentu (např. jednotlivý výtisk nebo část vícesvazkového díla), nosič speciálních druhů dokumentů (např. CD-ROM), každá knih. jed. musí být samostatně evidována v přírůstkovém seznamu

knížní fond – knihovní fond, systematicky zpracovaná, uložená a zpřístupňovaná sbírka dokumentů v určité knihovně

koncha – polokupulový klenební útvar sloužící k zaklenutí výklenku, niky, exedry nebo edikuly na půlkruhovém půdorysu

kontemplativní – rozjímavý, hloubavý, přemítavý, vnitřní

konvent – (lat.) shromáždění všech řádových příslušníků kláštera

konventuál – člen klášterního konventu

martylogium – (řec.) seznam mučedníků a svatých

misál – (lat.) mešní kniha, soubor všech bohoslužebných textů, čtení, modliteb, zpěvů a církevních předpisů, ve středověku často bohatě zdoben

novicmistr – řeholník pověřený výchovou noviců

opat – představený kláštera římsko-katolické církve, volený členy kláštera na 3 roky nebo doživotně

oratoř – oddělený nebo uzavřený čestný prostor v kostele s vlastním vstupem, do interiéru otevřený arkádou, menší modlitební prostor s omezenou přístupností

ornamentika – jednotlivý motiv nebo systém ornamentů

paleotyp - kniha vytištěná v letech 1501 až 1550 včetně

papežská dispense – dispens – prominutí, zproštění, osvobození od něčeho, zpravidla od překážky zákonné povahy

patrocinium – zasvěcení kostela určitému světcí

pilastr – (ital.) svislá podpora spíše dekorativního charakteru, utvářená jako plochý do zdi zapuštěný pilíř, členěný na patku, dřík a hlavici

polygot – člověk ovládající mnoho jazyků, původ z řeckého polys – mnohý a glóttá – jazyk

postinkunábule - kniha vytištěná od roku 1501, horní hranice uváděna odlišně, zpravidla roky 1520, 1525 nebo 1530

prefekt – představený nějaké instituce

probošt – v mužském klášteře řeholník, který vede především hospodářské záležitosti, nebo představený ženského konventu proboštsství – sídlo probošta

proceSSIONALE – druh hudební skladby

prvotisk – incunabule, tištěná kniha z období od vynálezu knihtisku do roku 1500 včetně.

převor – u premonstrátů zástupce opata

přídeští - vnitřní strana přední a zadní desky vazby (popř. její výlep), plní funkci estetickou (zakrývá surovou vnitřní stranu desky) a mechanickou (zpevňuje desky vazby)

přívazek – adligát, původně samostatná bibliografická jednotka přivázaná k jinému dokumentu (obsahově spolu často nesouvisí), společně tvoří tzv. konvolut

refektář - jídelna kláštera

regist – archiválie podávající základní informace o dokumentech - záhlavní (inventární záznam) a náhradní (katalogizační záznam)

rekatalogizace - opětovné zkatalogizování dokumentů metodou de visu ("s knihou v ruce") nebo nahrazení dříve zhotovených záznamů novými tak, aby odpovídal formát záznamů aktuálním požadavkům

rektor magnificus – nejvyšší funkcionář

repertář – evidenční jednotka, evidence spisů určitého fasciklu na úrovni nejmenší ukládací nebo věcné jednotky

residence – zde sídlo, sídelní budova vysokého hodnostáře

retribuční zákon – retribuce, navrácení majetku; zaplacení, nahrazení škody

rituál - liturgická kniha obsahující modlitby a předpisy, které závazně stanovují postupy při udílení svátosti (kromě mše).

rubrikace - zvýrazněné počáteční písmeno (nebo zvláštní znaménko), většinou červené barvy, odlišující jednotlivé části, kapitoly nebo odstavce textu, později bylo takto zvýrazňováno celé slovo, sousloví nebo skupina slov, popř. sloupec

rukopis – v širším pojetí každý ručně psaný dokument, v užším slova smyslu kniha vzniklá před a krátce po vynálezu knihtisku nebo předloha textu určeného pro sazbu napsaná ručně, na psacím stroji nebo tištěná

řeholní kanovníci – řeholníci žijící podle řehole sv. Augustina (biskup v Hippo žijící mezi léty 354 – 430 sepsal řeholní pravidla), což jsou premonstráti a augustiniáni kanovníci

sigla – národní knihovnou přidělená značka (nebo zkratka názvu knihovny), tvořená velkými písmeny a číslicemi, slouží k identifikaci knihovny

signatura – je tvořena čísly a písmeny, informuje o uložení knihovní jednotky v knihovním fondu, seznam signatur bývá vyvěšen na regálech nebo jiném viditelném místě v knihovně

skriptorium – (lat.) středověká písařská dílna klášterů či škol

slavika - (lat.) spisy ve slovanských jazycích, vydané ve slovanských státech nebo jazykových oblastech či pojednávající o nich

slepotisk – vzniká pomocí tiskové formy bez barvy nebo razicí formou, popř. pomocí razicí matrice, výsledkem je reliéfní tisk

starý tisk - kniha vytištěná v letech 1501-1800 včetně

superiorit – superior – představený řeholního domu nebo obecné označení pro řeholního představeného některých řádů

Tridentský koncil – označení podle místa konání v italském Trentu (česky Trident) roku 1545, svolán byl papežem Pavlem III., řešeny byly otázky protestantství a katolické reformace

traktát - dlouhé učené pojednání, spis nebo projev

vikář – kněz spravující několik farností

Příloha B Seznam použitých zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
AV ČR	Akademie věd České Republiky
ČSAV	Československá akademie věd
ČSR	Československá republika
Mar. Lázně	Mariánské Lázně
např.	například
pol.	polovina
popř.	popřípadě
sv.	svatý
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný
viz	podívej se
zal.	založen
*	narozen
+	zemřel

Příloha C Fotogalerie

Ideální prospekt kláštera od firmy Weeser-Krell z roku 1908 (pohled od jihozápadu).

Příloha č. 1 Ideální prospekt kláštera (Zdroj: Hlinomaz M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary, 2003)

Příloha č. 2 Vstupní brána kláštera v Teplé (Foto: Kamila Skřivanová, 25. 9. 2013)

Příloha č. 3 Kostel zvěstování páně (Foto: Kamila Skřivanová, 25. 9. 2013)

Příloha č. 4 Trakt knihovny, východní strana kláštera (Foto: Kamila Skřivanová, 25. 9. 2013)

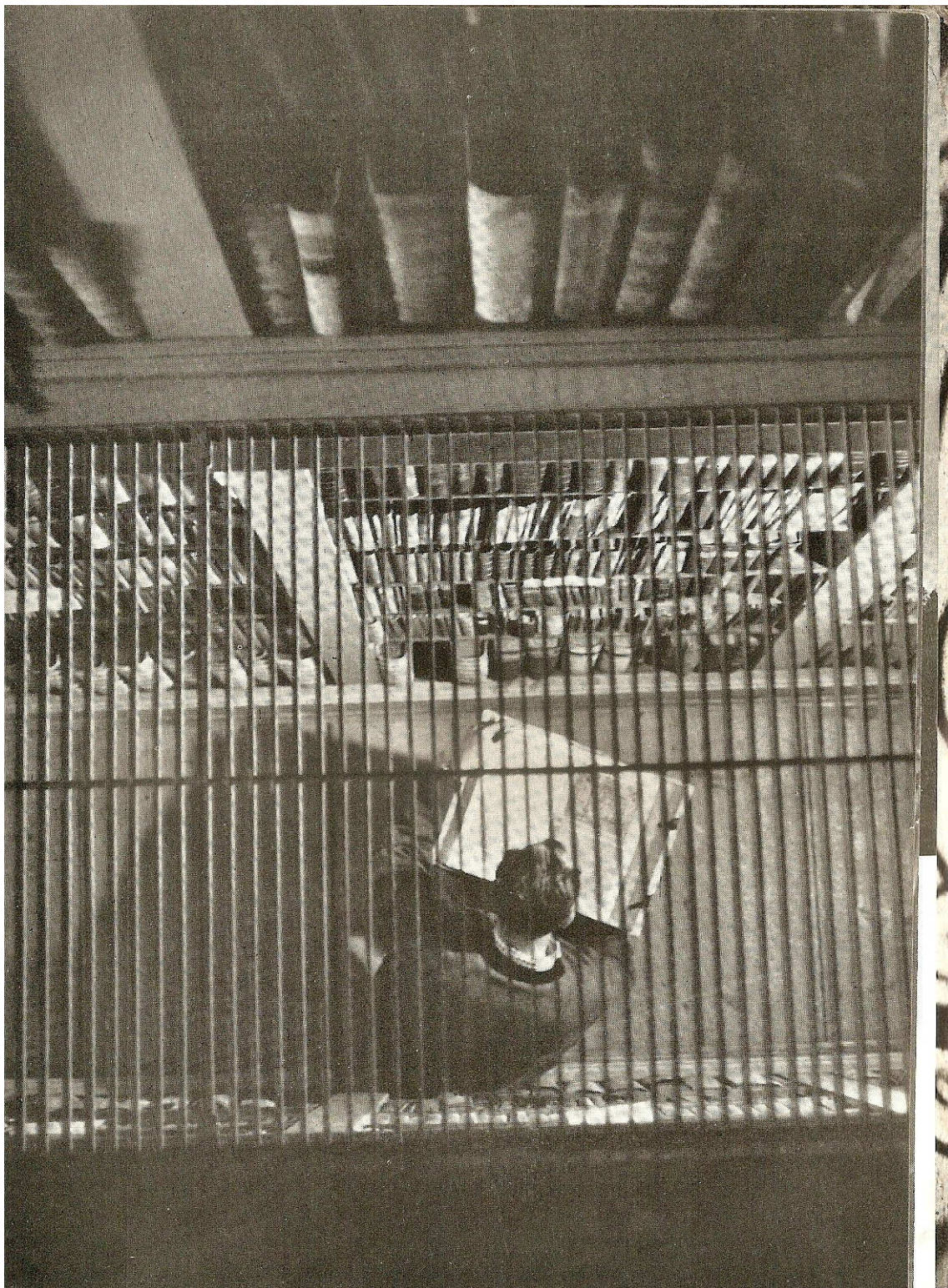

Příloha č. 5 Sál klášterní knihovny v Teplé (Dostupné z: http://www.klastertepla.cz/galerie/022_KT.jpg)

Příloha č. 6 První galerie knihovního sálu (Foto: Kamila Skřivanová, 25. 9. 2013)

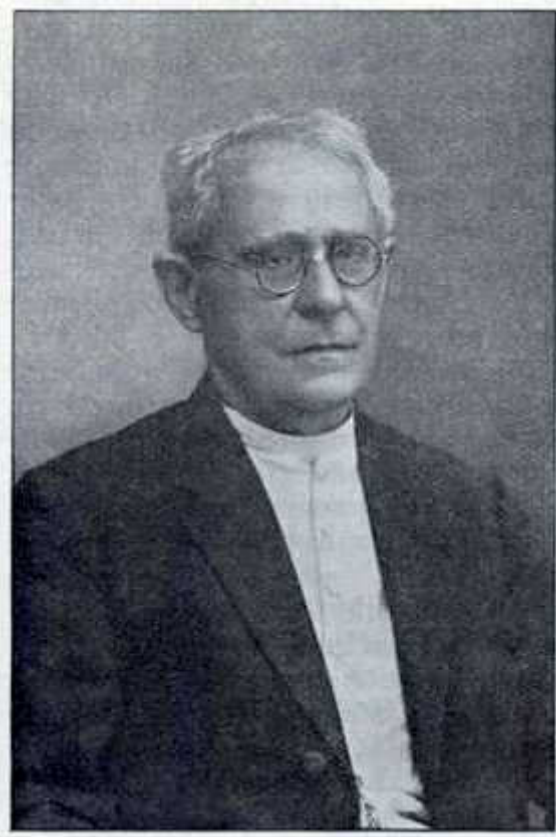

Příloha č. 7 Roštový depositář kláštera (Zdroj: Seidl, K. Historická knihovna Teplá - klášter. Praha, 1965, příloha 19)

Příloha č. 8 Mgr. Jana Chaloupková – žena s brýlemi (Zdroj: archiv kláštera)

Příloha č. 9 Václav Jaroslav Vacek (Dostupné z:http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_V%C3%A1clav_Vacek#mediaviewer/File:JaroslavV%C3%A1clavVacek.jpg)